

תשובות להשגות על "דרכי טהרה" חלק ב

הספר הגדול "דרכי טהרה" שחיברו גאון עוזנו ותפארתנו, חק"ו, גאון עולם מו"ר ועט"ר הרה"ג ר' מרדכי אליהו זצוק"ל נתקבל בחיבה ובאהדה בכל תפוצות ישראל, וקודם שהוציא מו"ר את ספרו לאור, שיגריו לכל גדולי הדור הקודם שיתנו לו את הערותיהם והסכמותיהם, והם השיבו אליו את ברכתיהם הנלהבות ואמרו על הספר הזה מקודש מקודש. את עמל התורה העצום של הרב, סברותיו הישירות ובקיאותו העצומה בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים רואים בכל הלכה והלכה. צדיקים במיתתם קריים חיים, תורת חיים של הרב פרה ורבה ומתגדלת, והיאך יוכל החי להכחיש את החי, ועלינו תלמידיו ליישב את דבריו ולבאר משנתו קב ונקי המזוקקת שבעתים.

בספר 'ילקוט טהרה' (עמ' תתנד) לראשל"צ הגר"י יוסף שליט"א השיג על הספר דרכי טהרה (עיי"ש בריש אמריו ובסוף ההשגות שם) והרואה יראה במאמר זעיר זה כיצד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים היו למאור עיניו של מו"ר ועט"ר ואם החמיר אין סברא להקל ואם הקל אין סברא להחמיר. אמנם התועלת שיצאה מזה שאנו זוכים לראשונה לפרש את דברי מו"ר ועט"ר בדרכי טהרה שכידוע ספר זה נכתב כספר פסקי הלכה ולא בצורה למעיינים, ועתה אפשר לעמוד על המקורות והסברות שלפיהן פסק מו"ר את הלכותיו. אמנם יש להדגיש שכל הנכתב לקמן הוא לעניות דעתי הדלה וודאי שעמקו מחשבות מו"ר כמה וכמה מזה, ואני יודע בעצמי שאני כדאי לכתוב התשובות הללו אך מאהבתי העצומה את מורי ורבי אהבה המכלכלת את השורה אזרתי כגבר חלצי ובמקום שאין איש השתדל להיות איש, וקיימתי בעצמי מאמר חז"ל "לגרוס אינש והדר ליסבר שנא' גרסה נפשי לתאבה". ואבקש את התנצלות הקורא הנעים שאופן כתיבת התשובות נעשה בקיצור ובענייניות בריבוי ראשי תיבות, אך מחשבה קדמה לזה שמחמת קוצר המצ'ע שלא לתפוס הרבה דפים בקובץ המשובח הזה אשר בו מתפרסמים הדברים קיצרתי אמרי, ועוד סיבה שהנה דבר תורה שבקובץ זה ב"ה בכל הארץ יצא קוים ומגיע לכל ידיים וגם לידי הבחורים, לכן העלמתי דברי למען לא כל יד המרבה בבדיקות תקוש"ש. אציין שהיה לי הספר שיעורי טהרה של הגר"מ גרוס לעזר רב במאמר זה, ויש להדגיש שכל מה שכתבתי אין לקחת ממנו הוראה למעשה¹.

1 תודתי למורי ורבי ועטרת ראשי בנש"ק הרה"ג רבי יוסף אליהו שליט"א שעודדני והמרצני לכתוב את התשובות, הרה"ג עבר עליהם ונתן לי את הסכמתו.

הערה כא²

כתב הגר"י יוסף שליט"א שם (עמ' תתנו):

"עוד כתב (בעמ' 55) שבמראה צהוב בהפסק טהרה נוהגים להחמיר, כי האשה בחזקת טמאה וכדי להוציאה מחזקתה צריך מראה שבודאי טהור. ורק ע"י צירוף נוסף מקילין גם בהפסק טהרה. ע"כ. אולם זה נגד הב"י, ורוה"פ ורבותינו בעלי הש"ע, וגדולי האחרונים, מראה געל שהוא כמראה הזהב והשעוה או כאתרוג וחלמון ביצה, טהור הוא, ואין לנו לחוש למיעוט הפוסקים שמחמירים, ואפי' בהפסק בטהרה. וכמ"ש בטה"ב ח"א (עמ' שז-שח, וח"ב עמ' ערה)."

תשובה: בדין מראה הצהוב (הנקרא בלשון הפוסקים "גלאני", כמראה הזהב, כאתרוג, כחלמון ביצה) דנו ראשונים ואחרונים שאף שבראשונים משמע להקל בזה, הנה בריטב"א (נדה יט ע"ב) מבואר שרק מראה ירוק ככרתי מטהרין האידנא, משמע דירוק כזהב (דהיינו צהוב) שפיר טמא גם האידנא, והריטב"א מסיים שם ש"כן הסכימו כל רבותי ז"ל כולם", וכן במהר"ם מיניץ משם הגדולים (המובא בשלה"ק שעה"א אות ק קדושת הזיווג, ד"ה בעניין המראות, ובפת"ש קפ"ח סק"ב) כתב דאסרינן גם בירוק (היינו צהוב), על כן אין להקל במהירות אם הוא כמראה השעוה וכל שכן כמראה הזהב. וכן כתב כן ברע"ב במשנה נדה (ספ"ב) ז"ל "ובזה"ז כל מה שתראה באשה מאו"מ טמא חוץ מהלבן והירוק ומימינו לא שמענו מי שטיהר שום מראה דם אלא הלבן והירוק ככרתי בלבד" עכ"ל. הרי מבואר דיש מחמירים אף בירוק כשעוה הנקרא צהוב. ומכיוון שנחלקו בזה מבואר בחכמ"א (כלל קיז, ט) וכך גם נטה לפסוק מו"ר ועט"ר (עיי"ש ג, ד) דיש להחמיר בבדיקת הפס"ט שעדיין היא בחזקת רואה, וכדי להוציאה מחזקתה, צריכה מראה שהוא ודאי טהור, ואם יש סיבה נוספת להקל מתירים גם בהפס"ט. וכמו"כ מבואר ברש"ל בהגהות הטור ובלחז"ש (בלחם סק"ה) ובסד"ט (קפ"ח סק"ב) דאם מצאה מראה זה בהרגשה יש להחמיר (לפי ראות העניין), ולאחר כל הנ"ל מו"ר ועט"ר סייג הדברים וכתב שאין לאשה להחמיר על דעת עצמה כי גוונים רבים ושונים מתערבות זהב או שעוה הנמצאות היום, ולכן אם מצאה מראה זה בהפס"ט או כשהוא מלווה בהרגשה תראה לחכם עד שתהיה בקיאה (ועי' תרוה"ד סי' רמ"ו).

הערה כב

עו"כ שם:

"עוד כתב שם (בעמ' 56), שבמראה הנ"ל אם ראתה בהרגשה נוהגים להחמיר, כיון דהוי סד"א. ע"כ. ותמוה מי יש לו כח להנהיג נגד מרן השו"ע? וראה בטה"ב ח"א עמ' "

יה"ר שיהיה המאמר לע"ג בן דודי האהוב החייל הצדיק ידידיה בן זיוה אליהו הי"ד (קרוב משפחה למו"ר ועט"ר) בהשכמה עלה ונתעלה עש"ק לך לך י"ב חשון תשפ"ד בנקמו נקמת ה' מלחמת חרבות ברזל.

ההערות הקודמות נדפסו בקובץ בדרכו תשפ"ג החל מעמוד 186.

שב) שבמראה צהוב בין כמראה הזהב בין כמראה השעווה, אפי' בהרגשה טהורה. וכל האריכות המובאת שם, נעלמה מעיניו אחר המחילה."

תשובה: הבט ימין וראה לעיל תשו' כא מכל אורך הדברים שכל הראשונים והאחרונים היו למאור עיני מו"ר ועט"ר, ולעניין מה שתמה כיצד אפשר להנהיג נגד מרן עי' לקמן הערה ל"ה שהארכנו בזה בס"ד.

הערה כג

עוד כתב שם:

"עוד כתב (בעמ' 60) שבעונות וסתה אינה תולה בפצע המוציא דם. ע"כ. אולם זה נגד הפוסקים, וכמ"ש בט"ה"ב (ח"א עמ' רסג), ובהע' שגם בשעת וסתה אם זה בלא הרגשה תולה במכתה. ויש לסמוך ע"ז למעשה, וא"צ לא ז' נקיים ולא טבילה."

תשובה: אחר המחילה אך הרה"ג המשיג שליט"א לא דק בלשון מו"ר ועט"ר, שכ' שם מו"ר להדיא שיכולה לתלות בדם פצע אף בשעת וסתה אם ודאי לה שדם זה יוצא מהפצע בלבד, בשונה משלא בשעת וסתה ששם יכולה לתלות אף בלא ודאיות גמורה כמב' ברמ"א (קפ"ז סעי' ה, ועי' בש"ך ס"ק כו) דכתב שבכתמים יש יותר להקל. ועוד כתב מו"ר בתשובה שם (שאלה ג) שאם יודעת להבחין בין דם הנדה לדם הפצע באמצעות הצבע או המקום או סימן אחר- טהורה ואם לאו- טמאה דלזה מסכים גם מר"ן השו"ע שם.

בדיני הרחקות

א. הקדמה

דרשו חז"ל (אבות דר' נתן פ"ב א') "גבי נדה יכול יחז"נ וידבר עמה דברים בטלים ת"ל לא תקרב, יכול ישן עמה על המטה תלמוד לומר לא תקרב" עכ"ל. מדרשה זו הבינו הראשונים שאיסור קירבה לנידה הוא איסור ערוה מדאורייתא, עיין רמב"ם ספר המצוות (מצות לא תעשה שני"ג) ובהל' איסורי ביאה (פרק כ"א הלכה א') והרא"ה בספר החינוך (מצווה קפ"ח) וכ"כ הר"ן, והנמוק"י (ס"פ בן סורר ומורה) והסמ"ג (לאוין קכו) והכתר תורה (לאוין שכט). ואמנם הרמב"ן בסהמ"צ חלק על הרמב"ם וסב"ל שאין מלקין מה"ת אלא בביאה גמורה או בהערה, אבל כבר פסקו בשו"ע (אהע"ז סימן כ' עי' בנו"כ) ורמ"א (יו"ד סי' קנ"ז וש"ך שם ס"ק י') ופת"ש (ס"ק י"א) ושו"ע הכא בס"י קצ"ה (סעי' י"ז) וש"ך שם דמלקין על לא תקרב. נמצא שנפסקה ההלכה שאיסור קירבה לנידה הוא מדאורייתא ומכאן נראה חומרתו, וכן מצינו בעובדא בגמרא שבת י"ג ע"א (ותנא דבי אליהו רבה פרק ט"ו) גבי אותו תלמיד שקרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה, ומת בחצי ימיו מפני שלא נזהר בקירבה לאשתו נדה (ע"ש בגמרא שישן עימה באותה מיטה וי"א סינר מפסיק בינו לבניה) וכן איתא במדרש שמות רבה (פט"ז ב') "וכל הנוגע באישה מביא מיתה על עצמו שנאמר "רגליה יורדות וכו'".

מכל האמור תראה עד כמה חמורים הם איסורי הקירבה לאשתו נדה עד שדומה לקירבה לאשת איש (עיין בגמ' שבת שם) כפי שהאר"ך בכל הנ"ל מו"ר ועט"ר בהקדמה לדיני הרחקות. וכתב הרא"ש בקיצור הלכות נידה (ובתשובות כלל מז) דהטעם שהחמירו בזה כ"כ יותר משאר עריות מפני שעם אשתו נדה מותר להתייחד. וכתב הרמב"ן בהלכות נידה שכל המרבה בהרחקה ה"ז משובח, וכ"כ האו"ז בהל' נידה (סי' תש"ס) דכללו של דבר דכל מה שאדם יכול להחמיר בנדה יחמיר ותבוא עליו ברכה. אולם ודאי שאין לו לאדם להוסיף חומרות מדעתו כי אם בדברים שיש להם עיקר בדברי הראשונים והביאום הפוסקים ומורי ההוראה וע"ז נאמר ולא תוסיפו פן תגרעו (עיין כו"פ סי' קצ"ה אות א' והמחצית השקל הביאו להלכה). ושיקול הדעת בדברים אלו מה חומרא נכונה המונעת מאיסור ומה חומרא יתרה שעלולה לגרום לדברים חמורים, נתונה לגדולי הדור מורנו ורבותינו שיפסקו לנו מה נמצא בגדר האיסור שאסרו לנו הפוסקים ומה לא, שלא יבוא ח"ו לאיסור לא תקרב (עי' רמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"א, ה"א) או שמא יבוא עליה (עי' השגות הרמב"ן על הרמב"ם בסהמ"צ שם) או להרהור ולהוצאת שז"ל (עי' ב"י עמ' קנ"ה ד"ה ומ"ש ולא, ובסימן קצ"ה סעיף ה' בט"ז סק"ו ועוד, ובנדה י"ג ע"א). ואעפ"כ אין לו לרחקה אלא לקרבה בדברים המותרים שלא תצטער כדמשמע בגמ' עירובין (ס"ג ע"ב, ומהרש"א שם ועין יעקב) וכתב מו"ר שם "על כן חשוב מאוד להבין את יסודות הגדרים שגדרה התורה ושגדרו חכמים שלא להחמיר ולהל יתר על המידה" עכ"ל.

הערה כד

עוד כתב שם:

"עוד כתב (בעמ' 68 ובעמ' 81), דאסור להריח משמים של אשתו נדה אפי' אם הסירתן מעליה ומונחים על השולחן. אולם זה נגד הש"ע, דבטה"ב (ח"ב עמ' קעח), התייר אם מונחים על השולחן, עפ"ד כנה"ג, א"ר, מאמ"ר, שהוכיח כן מהרד"א, הרמב"ם, טור ושו"ע. וכ"פ הישועות מלכו, יריעות האוהל, ועוד."

תשובה: כתב הברכ"י (או"ח רי"ז אות ג, הובא במ"ב שם ובפת"ש יו"ד קצ"ה סק"א) דאסור להריח בשמים של אשתו נדה, וזה אפי' אם הסירתם והניחה על השולחן, כדכ' הט"ז (שם אות ג) וכך גם מתבאר בדעת השו"ע דהוי כבשמים של ערווה (ומקור איסור ההרחה בבשמים הוא מהרמב"ם (פ"ט ה"ח מהל' ברכות) והרשב"א (תשו' ח"א קסח) כתב שלא ידע מה המקור להלכה זו ברמב"ם ויש כמה תירוצים בזה, אבל בס"ד מצאתי בנמוקי מהרא"י (שם) שמקור דין זה הוא מהירושלמי (ברכות ס"פ אלו דברים) "אין מברכים על בשמים של לילי שבת בטבריא ושל מוצ"ש בצפורי ועל הבשמים של אור ע"ש בצפורי שאינן עשויין אלא לד"א" והבשמים הנז' אלו בשמים שהיה דרכן של הנשים להתבשם בהם בליל שבת כדאי' ביומא (לח). ומש"כ השו"ע "על צווארה" הוא מפני שכך הרגילות אבל ה"ה להסירתם ומונחים על השולחן ויש כמה טעמים לזה, דכ' בשער הציון (שם) ממאמ"ר, בגדי ישע וחיי אדם, וכ"כ הט"ז שהוא בכדי שלא יבא לידי הרהור, נמצא לטעם זה שיש לאסור אפי' שלא בעודם עליה דומיא דבגדי צבעונין, וכן עפ"י הגמ' בשבת (ס"ג)

שבשמים הללו הן בכדי לגרות יצה"ר ואז יש לחוש שמא יבא לידי קרבה ולהכשל בה, וכן עפ"י ספר חרדים שכ' "לא תנאף" לא תהנה אף" כדאי' במכילתא (הובא בפיהמ"ש סנהד' פ"ז) נמצא שיש איסור בעצם ההרחקה לא משנה היכן מונחים הבשמים.

הערה כה

עוד כתב שם:

"עוד כתב (בעמ' 68), שיש להתיר לבעל להתחמם מאש או גחלים שאשתו מחזיקה. אולם זה אינו, דבטה"ב (ח"ב עמ' קיא) אסר להתחמם ממחתה ובה גחלי אש שביד אשתו, אא"כ תניחנו על שרפרף וכדו', ואסרו זאת ביד אליהו מלובלין (סו"ס ס"ה), ערוה"ש (סק"ה), בדה"ש (ס"ק כה) ועוד, ורק לרפואה מותר, שבוה אינו דרך חיבה."

תשובה: בשו"ת יד אליהו (ס"ה) רצה להחמיר בזה עפ"י מתני' דמכשירין (פ"ה משנה יא) דאיתא שם שזעה של הבל הקדירה נחשב חיבור לענין טומאה, אמנם הגר"ש קלוגר (קנאת סופרים בהשמות לשי"ט ס"י ז) רצה לדחות הראיה משם דהכא אסור דוקא נגיעה, וכ"כ בברכ"י (בשיו"ב קצ"ה אות ד) להתיר כיוון שאין דבר המחבר ביניהם.

הערה כו

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 69), שיש להתיר רק בשעה"ד להניח חפץ בתיק של אשתו נדה. וגם בזריקה התיר רק כלפי מעלה ובשעה"ד. ע"ש. אולם זה אינו, דבטה"ב (ח"ב עמ' צא הע' 9) כתב להתיר, משום שעצם האיסור בהושטה הוא מחלוקת וחדידוש, והבו דלא להוסיף עלה, ובזריקה ודאי דשרי (אפי' שלא בשעה"ד ולא כלפי מעלה). והמחמיר תע"ב.

עוד כתב (בעמ' 70) שאין להעביר חפץ בזריקה מזה לזו. ע"כ. אולם החמיר בזה בחינם, וכבר מרן זצ"ל היקל בזה בטה"ב, וע"ש ותרוה נחת."

תשובה: להעביר בזריקה מזל"ז שרי רק בשעת הדחק, משום שלאחר שנפסקה ההלכה בשו"ע שיש איסור בהושטה ה"ז כאיסור גמור ולא כחומרא בעלמא ומש"כ השו"ע "ולא יושיט" והשמיט לשון של איסור, אין לדייק מזה מאומה דזה דרכו בדיני הרחקות. ועו"כ בתרי"נ (הובא בשטמ"ק כתו' סא) שהחשיבו הושטה כנגיעה, ועוד טעם הביא ברשב"א (שו"ת סי' אלף קפ"ח מובא בב"י אהע"ז סי' כא) דבאשתו שלבו גם בה יכול להכשל בנגיעה ע"י קריבות כאלו של הושטה. ולענייננו בזריקה כתב ברמ"א משום שו"ת בנימין זאב (קנ"ט) וכ"ה בהגהות שער דורא (סי' יח) בשם מהר"ם מרומנובורג (סי' קנד) דיש לאסור אף בזריקה, וכן אסור לזרוק על בגדה כדכ' במקור חיים (סק"י) משום דהוי דבר של חיבה וה"ה להנחה בתיק שע"ג כבנוד"ד, דלא כתוה"ש שכ' שהמחמיר רק תע"ב, וכן יש לאסור לכתכ"י אם זורק כלפי מעלה והיא באה ותופסת דראוי להחמיר בזה דכ"כ בערוה"ש (ס"ה) דהרחקה עבוד רבנן מפני שהוא עימה בתדירות ולכן צריך

זהירות יתירה שלא יכשלו, וכ"כ בסד"ט (סק"ד) אמנם יש מקלין והם הברכ"י (סק"ו) כו"פ וחכמ"א ומו"ר נטה להקל כמותם רק בשעת הדחק.

הערה כח

עו"כ שם:

"עוד כתב שם (בסעיף כב) לענין לתת נשיקה לתינוק הנמצא על ידיה של אשתו נדה, שיש בזה מחלוקת, וכל אחד ישקול בדעתו אם דבר זה מביאו לידי חיבה או קירבה או הרהור על השני, וא"כ אסור. ע"כ. אולם העיקר לאסור בזה בכל גווני. וכמ"ש בשו"ת משיב דברים, הו"ד בדרכ"ת (ס"ק י"א) לאסור בזה, וכ"כ בשו"ת באר משה (ח"א סי' נ' או' ב') ובשו"ת דברי שלום (ח"ד בפסקי הלכות סי' קמ"ט), ובשו"ת קנה בושם (סי' פ"ו או' ד'). שעצם המעשה במהותו הוא דרך חיבה."

תשובה: נלע"ד לומר שמכיוון שאין איסור עצמי לגעת בתינוק שעל ידיה כבהושה ונגיעה ע"י דבר אחר דוה בחפץ המחבר ביניהם, אבל בנדו"ד לא דמי דמיירי בתינוק שהוא גוף בפנ"ע ולא מסתבר שיחשב כחפץ המחבר, וכן אינו דרך חיבה והרגל דבר דזה רק כלפי האשה והכא כלפי התינוק, נמצא שיכול להיות צד איסור רק מצד ההרהור של הבעל ולכן כתב מו"ר ועט"ר שאם יביאו לידי הרהור אסור.

הערה כט

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 72), שגם באכילת עראי על שלחן אחד צריך שינוי והיכר. ע"כ. אולם גם היראים (סי' קצב) שאסר בשתיה, לא אסר אלא כששותה מהכוס ששתתה ממנו, אבל אם כל אחד שותה מכוסו לית לן בה. וכן באכילת עראי דדמי לשתייה. ולכן במקום צורך יש להקל באכילת עראי על שלחן אחד, גם בלי שינוי, בצירוף דעת כמה פוסקים דס"ל שלא אסרו חכמים אלא בשולחנות קטנים שלהם, ולא בשולחנות שלנו, או שלא אסרו אלא בקערה אחת, וכמו שהאריך בטה"ב (ח"ב במשמרת הטהרה עמ' ק"י והלאה), ובבי"א (ח"ח יו"ד י"ז אות ה)."

תשובה: לאיסור אכילה על שולחן אחד שינם ב' טעמים: האחד מובא ברא"ש פ"ק דשבת, וברא"ה בבדה"ב דאכילה על שולחן אחד הוי דרך חיבה. והשני מובא בראב"ד בבעה"נ (שער הפרישה א) שאסור שמא יאכלו מקערה אחת דומיא דאיסור עוף וגבינה דגזרו עלייה אטו אכילה והשוו בגמ' שבת את נדה לדין זה, והמקור לאיסור מהגמ' שבת (יא) לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה, וכן פסקו רוב הראשונים. ועפ"י טעמי האיסור שנמנו לעיל הן מצד דרך חיבה והן מצד שיבואו לאכול מקערה אחת יוצא שהאיסור הוא לאו דווקא באכילה על שולחן ממש אלא

גם באכילת ארעי בלא שולחן דגם בזה יש דרך חיבה וחשש שמא יבואו לאכול מאותה קערה, וכ"פ בדי השלחן (ס"ק ל"ב) שיעורי שבט הלוי (ס"ק ח ד"ה ואם יושבים) וכן באבני שהם (עמ' ס"ה)

הערה 5

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 74), שאסור לאכול משיירי מאכלה, ואפי' אם הוסיף עליהם. ע"כ. אולם זה אינו, והיאך חלק על מרן הב"י בבדק הבית, שהביא מהאורחות חיים שהתיר בזה, ואפי' בלי שהוסיף עליהם. וכן פסקו המהריק"ש, כנה"ג, ועוד פוסקים. וע' בטה"ב (ח"ב עמ' קל)."

תשובה: אין לאכול משיירי מאכלה בפניה דכ"כ הרמ"א (קצ"ה סעי' ג) ומקורו מהמרדכי שבועות (תשמג) ובפ"ק דשבת (רמ"ז, רל"ז) בשם הר"ש, והגהות מיי' (איסור"ב י"א, ל) בשם רא"ם (יראים השלם סי' כ"ו, כ"ד א) ואגודה (שבת סי' יט) ורוקח (סי' שיז ד"ה אסור לאכול עימה), וספר הפרדס (סי' רע"א) ומחזור ויטרי (תר"ו) משום דמה טעם יש להקל בשיירי מאכלה משיירי כוס ששתתה, וכתב בש"ך (סק"ח) דאדרבה מאכילה נלמד לשתיה עיי"ש, נמצא ששיירי מאכלה חמיר טפי משיירי שתייתה וכ"פ במקו"ח (סקי"ז), החכמ"א (כלל קט"ז, ד) וטה"י (סקי"ד) וכ"פ גע"ו בבא"ח (צו"ש כב) וקיי"ל כהש"ך דעדיין חשוב שיריים.

הערה 5א

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 75), דאסור לקחת מצלחת מרכזית פרוסות לחם או חמאה ומרגרינה וכדו', אא"כ יש לכל אחד צלחת אישית שלשם הוא מעביר את מאכלו. וכתב כן עפ"ד הבא"ח. ע"כ. אולם זה אינו, ונעלם ממנו הרבה פוסקים שהתירו בזה, שאין לזה דין של אכילה בקערה אחת. ולמה להוסיף חומרות מיותרות ע"ד חז"ל רוב רבותינו הפוסקים. וע' בטה"ב ח"ב (עמ' קכ"א-קכ"ג) שהתיר מפני שאין ע"ז דין אכילה מקערה אחת. ע"ש."

תשובה: הנה עצם האיסור הוא אכילה מקערה אחת ולא דרך האכילה בה ולכן ל"ש משאר דברים סו"ס חשיב אכילה מקערה אחת שהרי עתה אוכלים ביחד, ועי' בט"ז (סעי' ב). ועו"כ בערוה"ש (סעי' ט) דאף כשנוטלים מהצלחת המרכזית בזה אח"ז לא הוי היכר, כ"פ בבא"ח (צו"ש כ"ב) וכ"כ בשיעורי שבט הלוי (סק"ח) וכ"כ הגר"נ קרליץ בחו"ש (סק"ד)

הערה 5ב, 5ג

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 77) שאסור להשתמש במברשת שיניים משותפת כשהיא נדה. ע"כ. אולם זה אינו, וכמו שהקילו בזה בשו"ת באר משה (ח"ד סי' עא). ובשו"ת יבי"א (ח"ו יו"ד ס"ס כ). וע"ע בספר סוגה בשושנים (עמ' רמח). עוד כתב (בעמ' 77) שיש להחמיר שלא ישתמשו במגבת אחת בימי נדתה. אולם בטה"ב התיר בזה."

תשובה: כתב בכ"ח פלאג'י גבי דיני הרחקות עם אשתו נדה (סי' ד ס"ק ח) "וגם יתן דעתו שלא יקנח במפה אחת לעת האוכל, ולא בבוקר כשרוחץ ידיו ופניו לקנח במפה אחת" עכ"ל הנה אסר להדיא להשתמש במגבת אחת ומסתבר דה"ה למברשת שיניים דל"ש, מפני שאלו כלים המיוחדים לה יש לחשוש בהו להרהור טפי, ובפרט כיום שדרך לייחד כלים הללו, ועוד יש להוסיף סברת הב"י בבדק הבית שהטעם לאסור בשיירי שתייתה הוא משום הרגל דבר דיש מיאוס בשיירי שתייה, א"כ זה שייך אף במברשת שיניים, וכ"פ במשנה הלכות (פ"ה, ל"ד).

הערה ל"ד

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 77 סעיף מג) שאם יש לאדם אורח, ובביתו רק שתי מטות, ואשתו אינה בעיר, ישכב האורח על מטת הבעל, והבעל ישן על מטתה, כדי שהאורח לא ישן על מטת אשתו. ע"כ. וצ"ל שהאורח מכיר היכן האשה יושנת, הלא"ה אין טעם לאסור. וחבל שלא פירש דבר זה. וע"ע בטה"ב (ח"ב עמ' קמ).

תשובה: אחר המחילה, מו"ר כתב להדיא בסעי' זה שהטעם הוא "כדי שלא ישכב האורח על מיטתה של אשת איש ויבא לידי הרהור עבירה" עכ"ל וכיצד יבא לידי הרהור א"א אם לא שמיירי שידוע שזו מיטתה.

הערה ל"ה

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 78) שיש להחמיר בענין ישיבה בספסל אחד, אם הוא מתננד קצת. ואפי' ספה רכה וכדו' יש להחמיר. וכן החמיר בישיבה ברכב בספסל אחד, אף שלא נוגעים זה בזה, או ביציאה לטיול לבד כשהיא נדה, והוסיף שחומרות אלו בעבר נהגו בהן רק האשכנזים, אך בימינו גם הספרדים נוהגים כך. אולם זה אינו, דבטה"ב ח"ב (עמ' קמא רקב) התיר בזה. ושכן מנהג הספרדים להקל בזה, ורק בני בבל החמירו בזה, וגם הם כיון שעלו לא"י ע"ד שלא לחזור אין להם להחזיק במנהגם, ועליהם לנהוג ככל הספרדים כאן בא"י שמקילין בזה עפ"ד מרן."

תשובה: בעניין איסור ספסל מתננד לספרדים, עי' מש"כ גע"ו בר"פ (ח"ג יו"ד סי' י"ז ובא"ח צו כג) והרב אדמת קודש (ח"א יו"ד סי' ט') שכתבו שנהגו בזה הספרדים, ובפרט שמה שבב"י לא הביא דין הטיול בעגלה אלא רק הישיבה על ספסל וכתב "חומרא זו של ישיבת הספסל שמעתי

שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה" אין לדקדק מזה, דאפש"ל שדיבר רק על ישיבת הספסל שלא נהגו בה הספרדים, אבל בעניין ישיבה בעגלה לשם טיול שאסר התרוה"ד ע"ז לא דיבר הב"י מאומה ושמא אוסר בזה, אבל כבר כתב מו"ר ועט"ר (פ"ה, נב) שבימינו נהגו בחומרות אלו גם הספרדים.

ונראה שסובר הרה"ג המשיג שליט"א שיש לשנות מנהג מחמת שהגענו לא"י, אבל כלל ידוע בידינו דמנהג מבטל הלכה, ושאין לשנות המנהג, וכתב בשו"ע (יו"ד רי"ד, ב) וז"ל "קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם" (ע"ע בב"י שם, ובר"פ ח"ב יו"ד סי' כג ד"ה ברם וכו') ובשו"ת לב חיים (ח"ב סי' ט) האריך בזה וכתב בין היתר בשם הרדב"ז ש"אין כוח ביד שום רב וחכם אפי' יהיה גדול הדור לבטל המנהג" עכ"ל. והנה השו"ע שקבלנו הוראותיו כותב בעצמו להדיא שאין לשנות המנהג ומשמע מזה אפי' שבאנו לא"י, כמש"כ הרב כה"ח (או"ח תס"ח ס"ק נ"ט) ז"ל:

"וכתב מרן ז"ל בהקדמתו לבית יוסף וז"ל: "ואם בקצת ארצות נהגו איסור בקצת דברים אף על פי שאנו נכריע בהיפך, יחזיקו במנהגם כי כבר קבלו עליהם דברי החכם האוסר ואסור להם לנהוג היתר כדאיתא בפרק מקום שנהגו" עכ"ל. וכן כתב בבית יוסף (סימן רמ"ח) בענין אם מותר להפליג בספינה פחות משלשה ימים קודם שבת, לענין הלכה במקום שנהגו היתר היפך הכרעתו אין מוחין בידם כיון שיש להם על מי שישמוכו יעו"ש. וכן כתב בבית יוסף (יורה דעה סימן ל"ו ד"ה נימוק בשרה) דלענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם הסכימו לאסור להם שומעין, אם לא במקום שנהגו כדברי המתירין עכ"ל. וכן כתב בסימן ל"ז (ד"ה וכבר כתבתי וכו') יעו"ש.

וכן כתב בתשובת מטה יוסף (חלק ב' יורה דעה סימן ב' דף כ"ג ע"א) כי יש כמה פרטים דנהגין דלא כפסק מרן ז"ל. וכן כתב בתשובת נחפה בכסף (חלק א' בביאור תוספי הרא"ש דף קנ"ד ע"ג) על ענין בין השמשות של שבת שנוהגין בו אפילו בארץ ישראל דלא כפסק מרן ז"ל (בשלחן ערוך אורח חיים סימן רס"א) יעו"ש. וכן כתב בתשובת חיים שאל (חלק ב' סימן ל"ה אות ב') בענין כמה פרטים שנוהגין בארץ ישראל דלא כדברי מרן ז"ל משום דהם מנהגים קדומים יעו"ש. וכן כתב השלחן גבוה (בכללים שבראש הספר סימן ט"ו) וז"ל לא קבלנו עלינו הוראת מרן ז"ל אלא בדבר שאינו מצוי בקבע ולא נהגו כבר אבל בדבר שהוא מנהג קדמון לאסור או להתיר אף על פי שנתפשטו אחר כך הוראת מרן ז"ל המנהג לא זו ממקומו עכ"ל (וכן כתב שם בסימן יו"ד). וכן כתב הרב נר מצוה (חלק ב' בכללי הפוסקים אות ש"ן סימן רנ"ב) והביא דבריו הפתח הדביר (סימן רל"ב אות יו"ד וסימן רמ"ח אות יו"ד). וכן כתב הרב זכור ליצחק (הררי, סימן ע"ד דף קי"ג ראש ע"ג) וכן כתב הרב כפי אהרן (חלק א' אבן העזר סימן י"א דף פ"ב ע"ג וע"ד ובחלק ב' יורה דעה סימן י"ז) וכן כתב רב פעלים בתשובה הנזכרת דבעיר בגדאד יע"א בתר מרן גרירן הן בדיני איסור הן בדיני ממונות חוץ מאותן דברים הידועים לנו שפשט המנהג כדעת רמ"א בהגה או כדעת שאר פוסקים היפך דעת מרן ז"ל דאז אוליגן בתר המנהג הן להקל הן להחמיר עכ"ל.

ואין חילוק בזה בין דיני איסור והיתר ובין דיני ממונות וכמו שהוכיח הרב כפי אהרן שם (בחלק א' מתשובת מהר"מ גלאנטי סימן נ' ומשאר פוסקים יעו"ש) וכח חזק המנהג עיין בחושן משפט (סימן רל"ב סעיף י"ט) שכתב דמנהג מבטל הלכה, וכן כתב מור"ם שם בסיומן מ"ו סעיף ד' בהגה יעו"ש ובש"ך שם) ומכל מה שכתבנו בענין מנהג הספרדים שקבלו הוראות מרן ז"ל ממנו יתבאר גם כן למנהג האשכנזים שקבלו הוראות מור"ם ז"ל, שאם מרן ז"ל מחמיר ומור"ם ז"ל מיקל לכתחלה יש לחוש לדברי מרן ז"ל, וכן אם כבר נהגו איזה קולא היפך מור"ם ז"ל כדברי מרן ז"ל או כדברי איזה פוסק אין למחות ויחזיקו במנהג ההוא כנוכח.

הערה 50

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 80) שצריך להרחיק המטות באופן המונע מגע תוך כדי שינה. ואם א"א ירחיקו כל שהוא וישימו לוח או כרית וכדו', כדי להפריד ביניהן לגמרי. אולם בטו"ב ח"ב (עמ' קנט) התיר עפ"ד התוס' הב"ח המהריק"ש, ש, ועוד, וכתב שמנהג הספרדים להרחיק כל שהוא, וא"צ להחמיר בזה, והמחמיר יחמיר לעצמו אך אין להורות כן לאחרים, ולא תוסיפו פן תגרעו. וזה על אף שבהמשך הדברים בטו"ב (עמ' קסב) חשש לא רק למגע בין האיש והאשה, אלא אף בין השמיכות שלהם, שכתב, וטוב להזהר ג"כ שבכלל לא תגע השמיכה שלו בשמיכה שלה, וכ"כ בס' קב הישר בשם האר"י ז"ל, והובא בס' דרכ"ת, וע"ע בס' שבה"ל, ודו"ק. עכ"ל. אלא שא"ז מן הדין, אלא חסידות בעלמא היכא דאפשר בנקל."

תשובה: אחר המחילה, אבל לא דיין בלשונו של מו"ר ועט"ר שכ' שמשוה"ד יש להרחיק שלא תגענה המיטות והשמיכות זב"ז, ואח"כ כתב וראוי להרחיק כך שלא יוכלו הבעל והאשה לנגוע זה בזה ע"י הושטת יד בתוך כדי שינה. והנה את איסור שכיבה במיטה אחת למדנו מגמ' שבת (י"ג ע"ב) שנענש אותו תלמיד על כך שישן במיטה אחת עם אשתו נידה לפי אחת מהדעות שם, ולא נשא פנים למש"כ בתורה "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", דאיסור שינה במיטה אחת הוא משום לא תקרב שנכלל בזה גם איסור נגיעה ולכן יצא מזה הדין שיש להרחיק באופן שלא יגיעו לידי נגיעה, ועי' ברש"י ותוס' שם שכן משמע מהם, וע"ע בד"ת (קצ"ה ס"ק ל"ג) ובספר שיעורי טהרה (עמ' קפ"ג) הביא שכן תיקנו באסיפת הרבנים הגדולה שבשנת תרפ"ז שמשום גדר וסייג יש להרחיק את המיטות זו מזו שיעור אמה שהוא 60 ס"מ והנה מו"ר ועט"ר לא הצריך שיעור כזה כי אם שלא תגענה השמיכות והמיטות זב"ז משוה"ד, והוסיף שראוי להרחיק גם באופן שלא יוכלו ליגע זב"ז בהושטת יד דכ"כ בטהרת ישראל (קצ"ה ס"ק כ"ז).

הערה 51

עו"כ שם:

"כמו כן כתב (עמ' 80) שהאשה "צריכה" לכסות ראשה בבית בימי נדתה. ע"כ. ואמנם מעיקר הדין בביתה ובחומותיה מותר לה להיות בגילויי שערות ראשה, וכמבואר בטה"ב (ח"ב עמ' קעג), וכל שדרכה ללכת בביתה בגילויי ראש אין חיוב להחמיר בזה, כיון שהוא רגיל בראייתה, ואינו מביא אותו לידי הרהור. ורק ע"פ המקובלים גם בזמן טהרתה לא תלך בבית בגילויי שערות ראשה, וכן ראוי לנהוג."

תשובה: ראשית יש לנו לבאר דעת מר"ן השו"ע באיסור הסתכלות שאשתו נדה, הנה בשו"ע (קצ"ה, ז) כתב שאסור להסתכל במקומות המכוסים שבה שמא יבא לידי הרהור, ומקור הדין מהגמ' נדרים (כ ע"א): "וכל המסכל בעקבה של אשה הויין ליה בנים שאינן מהוגנים, אמר ר' יוסף ובאשתו נדה, אמר ר' שמעון בן לקיש עקבה דקתני במקום הטנופת שהוא מכוון כנגד העקב" ע"כ, ועי' בראב"ד (בעה"נ שער הפרישה סי' א) שהביא ב' פירושים בגמ' ומסיק כשתיהם שאין להסתכל בעקבה של אשתו נדה, ומן העקב נלמד לכל מקום מכוסה שבה שמא יבא לידי הרגל עבירה, ובאשכול (סי' מ"ט) יתר מזאת גם גרס בגמ' "עקבה דקתני מקום התורף דהיינו כל מקום שגנאי לגלותו שהוא ערוה" (עי' בביאור הגר"א קצ"ה ס"ק י"א ובשיעורי טהרה עמ' קמה שכן ביאר באשכול) וכ"ה בתוה"ב לרשב"א (ב"ז ש"ב) היוצא לדבריהם שכוונת ר' יוסף ור"ל היא שמן העקב נלמד לאסור הסתכלות בכל מקום מכוסה שבה. וכ"כ ברמב"ן (הל' נדה פ"ח ה"ד) וכ"ה ברא"ה (בארוחת חיים) וכ"ה בהגהות מיי' (איסור פכ"א, ד) ובשערי דורא ועוד ראשונים. וכן הבין מר"ן בב"ר (קצ"ה, ז) בדעת הרמב"ם (איסור פכ"א, ה"ד) דיש איסור הסתכלות במקומות המכוסים, וע"ע בשו"ת הריב"ש (סי' תכ"ה). ולכאורה מש"כ בשו"ע אה"ע (כא, ס"ד) סותר למש"כ כאן שהעתיק שם בסתם לשון הרמב"ם שמותר להסתכל באשתו נדה דמשמע כמו המ"מ דאין איסור לרמב"ם במקומות המכוסים, זה לא קשה מכיוון שסמך על מה שהעלה ביו"ד קצ"ה דאסור לרמב"ם אף במקומות המכוסים, ומש"כ בב"י באה"ע (שם ד"ה וכן מותר) והביא דברי המ"מ שמתיר להסתכל במקומות המכוסים מלבד מקוה"ת, זה לא קשה דבא לבאר שיטת הטור שם, אמנם הב"י עצמו אזיל לטעמיה ביו"ד דאסור שם (וכן תירצו שם בהערת שירת דבורה אות ח ע"פ דברי הברכי יוסף).

והנה שיערה של אשה הוא בכלל מקומות המכוסים וכדאיתא באדר"ר (האזינו קמ"ב, ע"א) "קול באישה ערוה שיער באישה ערוה" וכ"ה בגמ' ברכות כ"ד ע"א "אמר רב ששת שיער באישה ערוה שנא' שערך כער העיזים- שוק באישה ערוה רגל באישה ערוה יד באישה ערוה" עכ"ל, וכ"ה בשו"ע או"ח (סי' ע"ה ס"ק ב') ז"ל "שיער של אישה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו" עכ"ל, והנה בפשטות כוונת השו"ע באמרו "שדרכה לכסותו" היינו אפי' שאין דרכה לכסותו בבית אלא רק בשוק וברה"ר הוי כערוה שאסור לקרות כנגדו וכן ביאר ביד אפרים, ובמשנ"ב (שם ס"ק י'), וכן ביאר בצמח צדק (בחידישים לפ"ג דברכות משנה ה' ס"ק ד ואילך) דגם מה שרגילים לכסות רק ברה"ר חשוב מקום מכוסה (ובפרט שמנהג בנות ישראל הצנועות לכסות ראשם גם בביתם ובפני הילדים) ומכל הנ"ל פשוט וברור שכיסוי הראש בעת נידתה אינו חומרה או הנהגה טובה כי אם משהו"ד ע"פ כל הפוסקים הנ"ל דשיער באשה ערוה לא משנה האם דרכה לכסותו בביתה או לאו וצריכה מדינא לכסותו שלא להכשיל בעלה, וישראל צנועים קדושים.

הערה זח

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 81), שאסור לבעל לשמוע קול זמר של אשתו נדה, ורק בדיעבד כששרה לתינוק וא"א בענין אחר מותר. ע"כ. אולם גם בזה הפליג להחמיר, וחבל שלא התייחס לכל האריכות שיש ביבי"א ח"א, וכן בטה"ב (ח"ב עמ' קעד) להתיר בזה לכתחילה באשתו נדה, כיון דסופה תהיה מותרת לו, ממילא לא חיישי' שיבואו לידי מכשול, וכ"ש במקום צורך עבור התינוק, וכן בשולחן שבת. ואיה"נ בתורת חומרא תע"ב. אבל הדין ברור להתיר. ע"ש."

תשובה: מכך שמקישים בגמ' את איסור הנידה לאיסור אשת איש (שבת י"ג) וכן מבואר בגמ' קידושין (ע"א) דיש איסור לשמוע קול זמר של אשת איש וה"ה לאשתו נדה, (וע"ע ברכות כ"ב ע"א לפי המפרשים שאיסור ערוה הנז' שם הוא לא דווקא לק"ש כי אם גם באיסור הסתכלות ושאר איסורים) וכן נפסק באעדה"ז (סי' כ"א), נמצא שיש איסור בקול זמר של ערוה וה"ה לאשתו נדה שאסור שגם היא בכלל איסור ערוה כמבואר בהקדמה לעיל. וכ"פ בקצשו"ע (קנ"ג ס"י) ולחזו"ש (ס"ק כ) ובן איש חי (פ' צו ש"ש אות כ"ה) וכ"פ באג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה) ועי' בפת"ש (קצ"ה ס"ק י'), העולה מכל הנ"ל לאסור מדינא לשמוע קול זמר של אשתו נדה דקול באשה ערוה, אמנם יש מקום להקל בזה כשאין לו להיכן לילך כפי שחילק שם מו"ר ועט"ר וכ"ה בבא"ח שם ואכמ"ל.

הערה צט

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 82), שאסור לה למזוג גם מיץ ענבים לבעלה. ע"ש. אולם זה אינו, וראה במ"ש במכתבי הלכה מכתב מט, שלענין זה אין בזה דין של יין, כיון שאינו מביא לידי עבירה. וכן להלן מכתב קז או' יג."

תשובה: איסור מזיגת הכוס הינו גם במיץ ענבים, כמו שמצינו בכל שאר דינים של תורה שמיץ ענבים דינו כיון, לענין קידוש והבדלה (שו"ע או"ח ע"ב, ב) ולענין שפוטרי שאר משקים (שו"ע או"ח קע"ה, ב) וכן ביאר מו"ר ועט"ר לענין ד' כוסות בפסח דיוצא אף במיץ ענבים. וא"ת דלא אסרו אלא מידי דמושכר הנה לא פלוג רבנן, ועוד שטעם איסור מזיגה הוא משום החיבה שבדבר שמוזג לה משקה חשוב, ומיץ ענבים חשיב משקה לענין קידוש וברכה כנ"ל, וכן לענין שאסור לשגר לה כוס של ברכה של מיץ ענבים, וכ"פ הגר"ש אלישיב (אוצר הטהרה עמ' תתק"ה) וכ"פ בשו"ע המקוצר (אה"ע קנ"ב, כא) ועי' מש"כ בהוראה ברורה (קצה סעי' י).

הערה מ, מא

עו"כ שם:

"עוד כתב שם, שאפי' אם מזגה היין במטבח וכדו' שלא בפניו, והניחה בפניו, נוהגים לאסור בזה. ע"כ. וגם זה אינו, דבטה"ב (ח"ב עמ' קצ"ג) כתב שאין אצלנו מנהג להחמיר כ"כ בזה, ומותר למזוג שלא בפניו ולהניחו על השולחן לפניו, ללא שינוי. ויש לצרף סברת הגמ"י שהאיסור במזיגה הוא דוקא שהיין צריך למוזגו במים, אבל למזוג יין מהבקבוק לכוס שרי. ואמנם הריטב"א חולק בזה, והכי נקטי', אבל שלא בפניו שרי'.

וכן מה שהחמיר בזה במזיגה בליל הסדר שלא בפניו, ראה בחזו"ע פסח ב' (עמ' טו הע' טז) שהביא מ"ש בספרו טה"ב ח"ב (סי' יב עמ' קפג-קפה), שמותר לאשה נדה למזוג היין שלא בפני בעלה, ולהניחו לפניו על השולחן ללא שום שינוי, ולכן אם רוצה האשה כשהיא נדה, למזוג ארבע כוסות לבעלה שלא בפניו ולהניחו לפניו על השולחן מותר, אפי' בלא שינוי."

תשובה: איסור ההגשה בלא מזיגה בפניו: הנה השו"ע (קצ"ה ס' י') כתב "כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה בפניו חוץ ממזיגת הכוס וכו' ולהניחו לפניו על השולחן" עכ"ל. שמשמע מהשו"ע דיש ב' איסורים בפנ"ע המזיגה וגם ההנחה לפניו וא"כ גם אם נעשה אחד מהם בפניו אסור, ויש הכרח שזו דעת השו"ע דעל דברי השו"ע "חוץ ממזיגת הכוס" כותב הרמ"א - "בפניו" והלא השו"ע כתב מיד אח"ז ולהניחו לפניו? אלא שהבין הרמ"א בדעת השו"ע שהמזיגה אסורה אף שלא בפניו ולכן חלק עליו דהאיסור הוא רק בפניו, דהרמ"א פסק כדעת היראים (סי' כ"ו) והגהות מיי' (הל' איסור"ב י"א סק"ו) דהאיסור הוא רק מזיגה והושטה בפניו וכן הוכיח בסד"ט (קצ"ה ס"ק י"ח) מדברי הרמ"א דזו סברתו לחלוק על מר"ן השו"ע. ומ"מ העלה בב"ח (עמ' קנ"ז ד"ה מצאתי) שיש איסור הושטה אף בלא מזיגה בפניו, וכן העלה בלבוש (סעי' י) לאסור משום שהוי דרך חיבה, ואף שבש"ך (קצ"ה ס"ק י"ג) כתב על דברי הב"ח שאין דבריו מוכרחים מ"מ גם הוא כתב לאח"מ (י"ג וי"ד) להחמיר בזה כדעת הב"ח (ועי' מחצה"ש ד"ה ליכא איסורא שעמד על סתירה זו בדעת הש"ך והעלה כנ"ל) וכן נקטו בדעת השו"ע במקור חיים (ס"ק מ"ה) עפ"ד הריטב"א ור"י מלוני"ל (כתובות ס"א) ודלא כהיראים, ועי' בד"ט הערה 111. העולה מכל הנ"ל דלשו"ע ושאר הפוסקים יש איסור בעצם ההושטה אף בלא מזיגה בפניו.

הערה מב

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 85, סע' פ'), שיש מח' האם מותר לבעל להציע את מטת אשתו נדה, וכתב שראוי להחמיר כשאפשר. ע"כ. אולם בטה"ב (ח"ב עמ' רח סע' לח) אסר בזה, ולא רק חומרא, והוא עפ"ד ערוך השולחן, חכמ"א, שבט הלוי, ועוד, שאדרבה הבעל יותר ראוי לאסור מאשר שהאשה מציעה את המטה. וכ"כ בפשיטות בספר חזקת טהרה, ולא ציין כלל שיש שחולקים ומתירים."

תשובה: הנה בגמ' כתובות ס"א ע"א אמרו "כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה וכו' חוץ מהצעת המטה" ורש"י פירש שם (ד"ה אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו מטה) שחכמים השיאו עצה טובה לאשה המותרת לבעלה כדי שתתחבב עליו, משמע דרך חיבה שבהצעת המיטה הוא כשהיא מצעת, ועוד שאלו מלאכות שאין דרך הבעל לעשות (ע"י ערוה"ש קצ"ה, יד) וא"כ כשהאשה עושה אותם אי"ז דרך חיבה אלא דרך עבדות דדמי להצעת כרים וכסתות שהוא דרך טורח ולא חיבה ושרי, וכן יש לדייק בגמ' שמדברת רק על האיסור מצד האשה, ועוד שבש"ע (קצ"ה י"א) כתב: "אסורה להציע מיטתו" דגם מלשוננו משמע שהאיסור על האשה, ואע"פ שגם במוזגת הכוס מלשון השו"ע משמע שהאיסור על האשה וקו"ל דה"ה לאיש, אי"ז אלא מפני שמצינו איסור מפורש לשגר הכוס לאשתו כדא"י בירוש' כתובות (פ"ב) ובמסכת כלה (וע"ע בשאלות פרשת אחרי סי' צ"ו ובהעמק שאלה שם ע"פ גמ' ברכות נ"א ע"ב וכ"כ בראב"ד שער הפרישה) ולא בגלל שאנו מדמים את החיבה שבמלאכות אלו מאישה לאיש. וע"כ כתב מו"ר ועט"ר שמושה"ד יש מתירים אבל יש להחמיר כשאפשר ע"פ דברי האשכול (סי' מ"ט) וכן משמע מהחכמ"א (כלל קט"ז ס"י)

הערה מג

עו"כ שם:

"עוד כתב שם לאסור הצעת המטה אפי' אם הבעל הופך פניו לצד אחר. ע"כ. אולם זה אינו, שכבר ביאר בט"ב (ח"ב עמ' רה) שבוזה יש להתיר ע"פ דברי הרשב"א. ע"ש."

תשובה: כתב מו"ר ועט"ר בהערה כ"ד שם וכך מדויק מלשון הרמ"א שכתב גבי אופן ההיתר של שתייה משיוירי הכוס "והלכה לה" דהיינו כשאינה נמצאת באותו החדר, דאי לאו הכי עדיין יש חיבה, ועי' בהראבי"ה (ח"א סי' קע"ג) והביאו מרדכי (שבועות פ"ב סי' תשמ"ג) וכן הביאו בב"י. ואין לדמות לדין חליצת תפילין בפני רבו המובא בשו"ע (סי' ל"ח סעי' י"א) דסגי להפוך פניו, דיש לחלק ששם זה מדין זלזול ברבו ולכן מהני שלא מגלה ראשו בפניו בעת חליצת התפילין, משא"כ הכא שהוא משום דרך חיבה שלזה לא מועיל הפיכת פנים בלבד והוי דרך חיבה כל עוד שנמצאים באותו חדר (ושמא אפשר להביא עוד ראיה שבמאירי כתובות דף ד' כתב באיסור רחיצת פניו ידו ורגליו, "שכשמתייחדים ועושים כן חישי' להרגל דבר" דאפשר להבין ממנו דהחשש להרגל דבר הוא בעצם ההמצאות יחד, דאילו כוונתו לעניין הייחוד ממש הלא נידה שרי בייחוד כדא"י בגמ' סנהד' (ל"ז ע"א) אלא מוכרח שכוונתו כנ"ל, ודיבר שם על איסור הרחיצה, ושמא מגדר זה של הרגל דבר שביאר שם אפשר ללמוד לכל איסורי הרגל דבר, וה"ה הצעת המיטה שנאמר בחדא מחתא בגמ' בכתובות עם הרחצה ומוזגת הכוס (ובפרט שכבר הזכרנו לעיל שרש"י אומר שתקנו שתעשה המלאכות הללו בכדי שתהיה חביבה על בעלה הרי שבמהות המלאכות הללו הם מלאכות של חיבה) וכ"פ בבא"ח (צו ש"ש סכ"ד ובחוקי הנשים פ' ל"ט)

הערה מד

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 87) שאם אשתו נדה חולה וצריכה עזרה בדבר הכרוך בנגיעה, יש להתיר בשעה"ד גדולה גם לספרדים. ע"כ. אולם בטה"ב (ח"ב עמ' רכה) אסר בזה, אלא ישכור לה אחות שתשמשנה. ורק אם יש חשש שיכביד עליה חוליה אם הוא לא ישמשנה, ותבוא לידי חשש סכנה, יש לדונה כחולה שיב"ס."

תשובה: אחר המחילה נפלה כאן טעות, מו"ר ועט"ר כתב להדיא דהיתר זה הוא רק בחולה שיב"ס וכו' במקום "שאינ מי שיעזור לה אפילו בשכר וכו' והקלו בחולה שיש בה סכנה או בחולה שעלולה לבוא לידי סכנה" עכ"ל (עיי"ש פ"ה סעי' צ"ג) דאילו בחולה שאיב"ס אסור לו ליגע בה אפי' ע"י הפסק בגד, ועי' רמ"א (קצ"ה סעי' ט"ז-י"ז) ואף הפוסקים כשו"ע בשע"ד גדולה מסתמכים על דעת הרמ"א ומקלים שמכיוון שבנגיעתו עתה לא מתכוון להנות ממי' האיסור כאן הוא רק מדרבנן, ובמקום מחלה הקלו באופן שהיא חולה שיב"ס, ועי' ש"ך (שם ס"ק כ'), ובהגר"א (ס"ק כ"א) פת"ש (ס"ק ט"ו) ועי' למש"כ גע"ו בשו"ת תורה לשמה (תצ"ד) ועו"ח (שופטים כ"ב) ובשו"ת ר"פ (ח"ג יו"ד י"ב).

הערה מה

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 88 סעיף צח) שלכל הדעות ראוי שלא תסתכל בס"ת כשמגביהים אותה, וגם לא תגע בכותל המערבי וכו'. ע"ש. אולם בחנם החמיר בזה, וראה בשו"ת יבי"א (ח"ט יו"ד סי' יא) שבעל קרי, וכן אשה בימי נדתה, מותר להם לבקר בכותל המערבי ולהתפלל שם, כי הכותל המערבי איננו כותל העזרה, כמו שחשב הרדב"ז בח"ב (סי' תרצא), אלא הוא כותל הר הבית, ונמצא שהעומדים ליד הכותל הם מחוץ להר הבית, ורשאים לגשת אף הטמאים בטומאה היוצאת מגופם, וכמו שנתבאר בשו"ת יבי"א ח"ה (חיו"ד סי' כז), וטה"ב ח"ב (עמ' ריג). ושם נתבאר שמותר להן להסתכל בס"ת. ע"ש."

תשובה: בעניין שראוי שלא תסתכל בס"ת כך כתב בחיי אדם (ח"א כלל ג' סי' ל"ח) וכ"כ במשנ"ב (סי' פ"ח ס"ק ז'). ולעניין שלא לגעת באבני הכותל אמת שלא קיי"ל כרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"א) שהכותל הוא חומת העזרה אלא קיי"ל שהוא כותל הר הבית וחוצ' לו חול, אמנם מ"מ ראוי שלא תגע באבני הכותל בשעה שדמים מצויים בה (עי' בה"ח פ"ח י"א) כמבואר במשנת רבי עקיבא (סי' י"ב) ולא משום איסור אלא כדי לנהוג כבוד בתורה ובמקדש וע"ע למש"כ גע"ו בס' חוקי הנשים (פ' ל"ט).

הערה מו

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 90) שפרישה בעונת וסתה אם רגילה לראות ביום, היינו מהזריחה עד צאה"כ. ע"כ. אולם לא ידע מדברי הפוסקים שכתבו דאע"פ שסתם יום הוא

מעמדה"ש עד צאה"כ, לענין זה היום הוא מנץ החמה ועד שקיעתה. וראה בטה"ב (ח"א עמ' מג בסוף הסע'). ושם בהע' עמ' סד משם הפוסקים."

תשובה: אמת שיום ולילה לענין פרישה סמוך לוסת הוא מהנץ עד השקיעה וכדכ"ט בסד"ט (קפ"ד ס"ק ו') שטבע האשה בוסתה תליא במהלך השמש בזריחתה על הארץ שזה מהנץ עד השקיעה. ולענין שתחילת היום מהנץ ולא מעה"ש כן משמע מהשו"ע בסעי' ד' וה', וכן דעתו של מו"ר ועט"ר להחשיב היום מהנץ ולא מעה"ש. ומה שכ' מו"ר ועט"ר שיש לפרוש עד צה"כ ולא סגי עד השקיעה הוא מהטעם הפשוט שביה"ש ספק יום ספק לילה ולכן לקח את ביה"ש לחומרא עד צה"כ (ובהרחקה זו אין כמעט נפק"מ שמ"י בעונת יום ויום ממ"א אסור בתשמה"מ ע"כ המחמיר בזה לא הפסיד (ושמא אפשר לתלות גם בדברי הש"ך בנקודות הכסף שכ' שיש לפרוש גם בסוף העונה ובתחילתה מעט אבל קשה ע"ז דא"כ היה צריך להחמיר גם בסוף עונת יום וגם בתחילת העונה. ושמא מו"ר ועט"ר החמיר כר"ת אבל גם זה קשה דלענין וסת ר"ת נמי יודה ששקיעה ראשונה קובעת לענין זה).

הערה מז

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 93 בהע') שיש לחוש בעונה בינונית לעונת האו"ז. ע"כ. וגם בזה הורה נגד מרן הש"ע שקיבלנו הוראותיו, וראה בטה"ב (ח"א סי' ב במשמרת הטהרה אות א עמ' ס) שכתב, שא"ז נכון להורות חומרות יתירות נגד דעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ועל צבאם מרן השו"ע, ושכ"פ הזב"צ רבו של הבא"ח, והחזו"א, ורבים מהאחרונים, ומה כוחו גדול לחלוק על כולם."

תשובה: כתב בד"ט (פ"ו סעיף ב') שמעיקר הדין מספיק לפרוש רק באותה העונה, אולם ראוי להחמיר ולפרוש כהאו"ז, והרה"ג בהשגה לא דקדק בלשון מו"ר ועט"ר, שלא הורה נגד מרן השו"ע אלא כ' שמעיקר הדין יש לעשות כמו השו"ע, והוסיף שראוי להחמיר בזה, וכתב מו"ר ועט"ר שם שמכיון שנחלשו הגופות וסדירות הווסת נתונה לשינויים ע"י גורמים חיצוניים, יש חשש סביר שהאשה תקדים לראות עונה אחת (כ"כ הבא"ח ש"ש צו, א) (והורה בתשובה ב' שחוששים בזה בווסת קבוע ובעונה בינונית בווסת שאינו קבוע) וכ"כ במשמה"ב (שער ב ב"ז) וכ"כ ר' אברהם מן ההר (יבמ' ס"ב) וכ"פ בשערי דורא (נדה סי' ז) ובמהרי"ל (נדה ד). וכחומרת האו"ז פסקו הב"ח, והלקט יושר (ח"ב עמ' י"ח ענין א') ובשו"ת חת"ס (ק"ע וקע"ט) כתב לאסור אפי' ביוצא לדרך, ובלחלו"ש (קפ"ד, ג), קצשו"ע (קנ"ה סע"ב) ובבא"ח (ש"ש פרשת צו סעי' א') והש"ך (סק"ד) ביאר שדברי האו"ז הם מדינא ואין לזה סתירה מדברי הגמ' (אמנם ע"י בהגרעק"א שם), ול"ק למה החמירו בזה אף שווסתות דרבנן דכתב החת"ס (שם) דאע"פ שווסתות לאו דאורייתא מ"מ עונה סמוך לוסת דאורייתא, משום דשמא ראתה כבר לא חיישינן אבל שמא תראה חיישינן (כנגמ' גיטין שמא מת ל"ח שמא ימות חיישינן). ומה שקשה ע"ז למ"ד פרישה סמוך לוסת דאורייתא כיצד התירו חו"ק ביוצא לדרך נבאר לקמן בס"ד הערה מ"ח עיי"ש).

ובענין מש"כ הרה"ג המשיג שליט"א שא"ז נכון להורות חומרות יתירות נגד הפוסקים והשו"ע, הנה כלל גדול בידנו מגדולי הפוסקים שאפשר להחמיר אף נגד מר"ן וכן בא"י אתריה דמר"ן כדכ' בכה"ח (או"ח תסח סעי' ח"ן) ז"ל: וכתב עוד שם בשם הגדולים דבארץ הצבי נהגו איזה חומרות להחמיר כמור"ם ז"ל אך אין מוחין במי שנוהג כמרן עכ"ל. וכן כתב בברכי יוסף (חושן משפט סימן כ"ה אות ו') דאנן בני ארץ ישראל בתר מרן גרירנא אם לא שהיה לחומרא דראוי לחוש להחמיר ומכל מקום אין למחות ח"ו בעושה כפסק מרן עכ"ל. וכן כתב ביורה דעה (סימן שכ"ד) בשו"ר ברכה דבכמה דינים מאיסור והתר פשט המנהג להחמיר הגם דמרן מקל יעו"ש. וכן כתב בספרו חיים שאל (חלק א' סימן ט"ו) דהגם דקבלנו הוראות מרן ז"ל באיסור והיתר חוששין על הרוב לכתחלה לדברי מור"ם ז"ל. וכן כתב בספרו טוב עין (סימן ח"י אות ס"ח יעו"ש).

ומיהו עיין בתשובת חקרי לב (מהדורא בתרא חושן משפט סימן ד' דף פ') שהביא דברי הגאון מהר"מ סווין ז"ל שכתב שברוב דיני יורה דעה ואבן העזר אנחנו מחמירין בארץ ישראל נגד פסק מרן ז"ל והביא גם כן דברי הברכי יוסף בחושן משפט הנז' וכתב לדידי חזי שאין דבריו כי אם לתלמיד חכם בביתו דרשאי להחמיר לעצמו אבל דיין הקבוע אינו רשאי להורות אפילו להחמיר נגד דעת מרן ז"ל יעו"ש. אכן משאר דברי החיד"א הנז' לעיל משמע דבאיסור והיתר יש להחמיר לכתחלה אף להורות וכל שכן אם גם האחרונים מסכימים להחמיר או לאסור, אך במקום הפסד או שעת הדחק ודאי דיש להקל כדברי מרן ז"ל. וכל זה אינו ענין אם כבר נהגו להקל או להחמיר נגד מרן ז"ל דכיון דכבר נהגו הרי קבלו עליהם סברת הפוסק ההוא ואין למחות כמו שנכתוב באות שאחר זה. וגם כל זה אינו ענין לאיסור ערוה כמו שכתב הגאון מהרי"ט אלגאזי (בשו"ת שמחת יום טוב סימן י"א דף מ"ד ע"ג וסימן י"ב דף מ"ט ע"ג) דאף לדין דפסקינן כמרן ז"ל, בענין איסור ערוה בגיטין וקידושין ויבום וחליצה אנו נוהגין בכל ארץ ישראל לתפוס כל החומרות של כל הפוסקים יעו"ש, והביא דבריו בספר התקנות ומנהגים של ירושלים ת"ו בדיני קידושין אות ב'.

וכן כתב רב פעלים (חלק ב' חושן משפט סימן ג') דבעיר בגדאד יע"א בתר מרן גרירן ובדיני גיטין וקידושין המנהג ברור למיזל לחומרא אפילו בדבר שפסק מרן ז"ל להקל וכמו שכתב הגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל על מנהג עיר הקודש ירושלים ת"ו יעו"ש. וכתב בשו"ת חקי חיים (סימן ח' דף י"א ע"א) דגם בענין המקואות חשיב איסור ערוה לטהר אשה לבעלה מאיסור כרת יעו"ש. ואכמ"ל: עכ"ל.

הערה מח

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 97) דהיוצא לדרך בשעת וסתה עדיף לרצותה בדברי חיבה, ורק אם אינה מתרצה חייב לפוקדה. ע"כ. ובמחילה, תמוה מה כוחו גדול להורות להחמיר נגד מרן הש"ע באר"י אתריה דמרן, וראה בטו"ב (ח"א עמ' קב) שהאריך בזה בדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, שחייב לפוקדה בתשמיש. ורק אם מרגישה מיחושים וכדו' יכול להחמיר."

תשובה: כתב ברמ"א שמ"מ המחמיר שלא לפקדה רק בדברי ריצוי תע"ב, והוא מפני שחשש לדברי הראשונים שאסרו בתשמיש כדעת ר"ת דסמוך לוסתה דאורייתא (תוד"ה חייב יבמ' ס"ב ע"ב ובספר הישר סי' מה) והרא"ש (יבמ' פ"ו סי' י') וספר התרומה (סי' צ"ג). ובסמ"ג (לאוין קיא לו) כ' והמחמיר תע"ב, ושו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג סי' תרכ"ג) וכן משמע משטחת לשון הרמב"ם (איסור פ"ד, י"ב) ושו"ת חת"ס (סי' ק"ע) ובשו"ע הרב זלמן (קפ"ד ס"ק ל"ג) וזה אף בוסת שאינו קבוע כדאי' בנוד"ב (קמא סי' מ"א). ובעניין מה שתמה הרה"ג המשיג שליט"א על מה שהחמיר נגד מרן ובא"י אתריה דמרון, עיי' מש"כ לעיל הערה מז בשם גדולי הפוסקים.

הערה מט

עו"כ שם:

"עוד כתב שם שהיוצא לדרך הוא היוצא לנסיעה ג' ימים או יותר. ע"כ. ואינו מובן מנין לו זאת, ואין לזה שום מקור. וראה בטה"ב (ח"א עמ' קג בהע' ד"ה ושיעור) שיוצא לדרך פ"י שאינו עתיד לחזור לביתו עד העונה הבאה שחייב בה. והכי מסתברא."

תשובה: שיעור יוצא לדרך הוא יומיים שלושה ויותר והכל לפי מה שהוא אדם (ד"ט שם), ואם מקור ביקשתם הא לכם, שמבאר ה"מהדורא בתרא (חתן המהרש"א על תוד"ה "הכל מודים" מיבמ' ס"ב ע"ב) את דברי תוס' "ואם רחוק ממנה- היינו אם זה הדרך שהולך בה רחוק ממנה שלא יבא אליה מהר צריך לפקדה, דמסבירא אם הוא הולך בקרוב אליה וישוב ביום או יומיים שאין צריך לפקדה" עכ"ל. יוצא לפי הבנת המרש"א בשיטת התוס' ששיעור יוצא לדרך שחייב לפקדה הוא יומיים או שלשה, ואם יוצא רק ליום או יומיים א"צ לפקדה. ועוד שיש לדקדק בלשון מו"ר ועט"ר שכתב יוצא לדרך נקרא יוצא לנסיעה או למילואים ליומיים שלושה ויותר "והכל לפי האדם", פירוש הדבר שאת חיוב הפקידה כשיוצא לדרך ילפי' בגמ' ביבמ' (ס"ב ע"ב) מהפס' "ואל אישך תשוקתך" מלמד שאשה משתוקקת לבעלה בשעה שהוא יוצא לדרך, וזה הטעם שחייב לפקדה מפני שמשתוקקת אליו בשעה שיוצא לדרך, ופשוט הדבר שאם יוצא לדרך בבוקר וחוזר בערב שאין השתוקקות, א"כ מה השיעור? לזאת כתב "והכל לפי האדם", דהיינו שיעור הזמן שמצוי בביתו שאם לא יהיה בו אשתו תשתוקק אליו, אבל מלבד זאת הביא שיעור של ב' או ג' ימים שזה המצוי בד"כ כמו שביאר המהדורא בתרא.

הערה נ

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 98) באשה שחל ליל טבילתה בסמוך לוסתה יש מתירים ויש אוסרים, ולכן תעשה שאלת חכם. ע"כ. אולם ראה בטה"ב (ח"א עמ' קי) שבוסת שאינו קבוע אם חל ליל טבילתה בזמן הוסת האחרון, מותר לה לטבול ולשמש עם בעלה."

תשובה: בעניין מורכב זה של ליל טבילה סמוך לוסתה דעתו של מו"ר ועט"ר שאין לתת הכרע גורף בזה דיש בזה פרטים רבים שמטים הדין מקצה לקצה לחומרא ולקולא כדלק', דיש פוסקים המתירים וביניהם שו"ת עולת שמואל (ל"ב), תשובת כנסת יחזקאל (סי' ל"ג) שהאריך בראיות להתיר. אמנם בסד"ט (סקי"ד) והחוו"ד (ביאורים סקי"ג) ושאלת יעב"ץ (ח"ב סי' י'), ובתשו' גבעת שאול (ס"ב) ובתשו' נוד"ב תנינא (יו"ד סי' קי"ז) כתבו לאסור אפי' בכלה, וכ"פ בבא"ח (ש"ש צו סעי' ו') עי' פת"ש (ס"ק כ"ב) בפרי דעה, ובטורי כסף (סקט"ז) נמי החמיר בליל טבילה, ובפרדס רמונים, ובביני"א (כלל ק"ח סי' ב') וערוה"ש (סעי' מ"ג) וחת"ס (ק"ע), ומה שלא פסק מו"ר ועט"ר לכאן או לכאן אלא פסק דיש לשאול חכם הוא מפני שיש פעמים שיש מקום להקל כגו' כשיוצא גם לדרך עי' שו"ת אבן השוהם (סי' י"ד) ושו"ת יפה נוף (סי' צ"א). ויש שרצו להקל בכלה עי' מקנה בקידושין (בקונט' אחרון סי' מ"ג) ובמי טהרה, אמנם כבר כתבנו בשם הנוד"ב והבא"ח דאדרבה שיש להחמיר טפי בכלה. ויש שרצו להקל לטובל לשאר קירבות חוץ מתשמה"מ עי' שו"ת אבן השוהם (סי' י"ד) וגם יש מקום להקל כאשר מדובר בעונת וסתה ולא בשעת וסתה עי' כנסת יחזקאל שם, ואף במקום שמקלים לה כתב התפארת למשה שיש לה לבדוק גם קוד"ת, מכל הנ"ל יוצא שא"ל לכתוב הלכה ברורה בזה ולכן יש לשאול חכם שיכריע בכל הפרטים הנ"ל.

הערה נא

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 129) שגם בזה"ז שנשים אינן מניקות כד' חודש יש להם דין מניקה לענין שאינה חוששת לעונה בינונית, ובסו"ד כתב שיש מחמירים "וטוב לחוש לדבריהם" ע"כ. אולם בטה"ב (ח"א עמ' צא) כתב, שבזמנינו נשתנו הטבעים, ועיינו הרואות כי לאחר כמה חודשים מהלידה, כשמפסיקה להניק, מיד מתחילה לראות במקדם, לכן יש לחוש לוסתה ולפרוש ממנה באותה עונה, ושכ"ד הגר"מ פיינשטיין."

תשובה: כתב הסד"ט (סי' קפ"ט ס"ק ל"ו) שבמניקה ומעוברת אין צריך לחשוש לעונה בינונית דהא קיי"ל בבעלת וסת קבוע שאירע שפעם אחת שינתה ראיתה וראתה שלא בשעת וסתה קבוע א"צ לחשוש לעונה בינונית, וקיי"ל בסו"ס ק"צ (סעי' נ"ב) שמעוברת ומניקה עדיפות מבעלת וסת קבוע לכן גם להן אין לחשוש לעונה בינונית, והביאו הפת"ש (ס"ק ל"א) וחוו"ד (חידושים ס"ק נ') עפ"י דעת הש"ך (קפ"ט ס"ק ע"ג) והטעם בזה די"א דאף בזמן הגמ' היה מציאות שמעטות היו רואות דם בתוך כ"ד חודש ובכ"ז אמרו בגמ' נדה (ט' ע"א) דיין שעתן כל כ"ד חודש בין כשמניקה ובין כשאינה מניקה, מטעם שאיבריה מתפרקים ואין נפשה חוזרת עד כ"ד חודש, ואף שיש מעטות שרואות גם להם יש דין מניקה וגם בימינו לא נשתנו הטבעים בזה עי' תוס' חדשים (על המשנה בנדה פ"א מ"ד) וכ"ז מבאר בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' קל"ט) וכן מבאר בשו"ת קנה בשם (ח"ב יו"ד מ"ח) וכן אמרו משמיה דהחוו"א (אמנם לחומרא ולא לקולא) עי' שיעורי טהרה פרק כ"ד) כפשט דברי השו"ע (קפ"ט ל"ג) "ומניקה כל כ"ד חודש אחר לידת הולד אין לה וסת קבוע ואפילו מת הולד או שגמלתו, שדמים מסולקים מהם כל זמן עיבורה וכל כ"ד חודש"

עכ"ל דרכ"ת (ס"ק ק"ל) לכן כתב מו"ר ועט"ר שמשוה"ד א"צ לחשוש לעונה בינונית, ומ"מ יש שמחמירים עי' שו"ע הרב זלמן (ק"ד) וטה"י (קע"ז) ולכן כתב מו"ר ועט"ר טוב לחוש לדבריהם.

הערה נב

עו"כ שם:

"עוד כתב (עמ' 131) באשה שפסקה מלראות, ואח"כ הוחזקה בבגדי נדה בשכנותיה, שצריכה לטבול, ומברכת בטבילה זו. ופסק בזה כדברי הרב פעלים. ע"כ. אולם לא ידע מכל הפוסקים שהובאו בטה"ב (ח"א עמ' קסד), וביניהם הרב בכור שור, א"ר, מהר"י שטייף, שואל ומשיב החדש, ועוד. ותמוה איך לא חשש לברכה לבטלה. וגם לדעת הרב פעלים לפי הכלל שכתב הוא עצמו במק"א גם כאן אין לברך. וע"ע בשו"ת יכ"א ח"י (י"ד סי' יח, וסי' נח על ח"א או' כז). ושוב הראוני בס' מקבציאל כרך לז (עמ' קיג) שהביא כת"י מהגאון רבי עזרא ראובן דנגור, אב"ד בגדאד, שג"כ העיר על דברי הרב פעלים הנ"ל והעלה שלא תברך על טבילה זו, דסב"ל."

תשובה: פשוט הדבר שתברך דמ"ש מטובלת לכתמים שאיסורם מדברי חכמים ומברכת, ה"נ כשלא נתנה אמתלא לדבריה בעלה לוקה עליה כנדה וטמאה חכמים (כגמ' בכתובות ע"ב ע"א) ובשו"ע (קפ"ה ס"ב) כתב שחשובה בזה כ"ודאי טמאה". ובשבט הלוי (ח"ג סי' ק"כ וסי' קכ"ו אות ב') כתב שחייבת בטבילה בברכה מטעם שוויא אנפשיה חתיכא דאיסורא. ואף שיש להקשות ע"ז שהלא היא יודעת בעצמה שטהורה וכיצד תברך? כבר כתב הפת"ש (י"ד קכ"ז ס"ק ז') בשם בכור שור (יבמ' פ"ז ע"ב) שבאופן שב' עדים העידו על דבר א' שאסור ויש א' שידוע בבירור שמותר שע"פ הרמב"ם (הל' שגגות פ"א) אסור לו לאוכלם אפי' בינו לבין עצמו בצנעה, הרי שאע"פ שלו מבורר הדבר להיתר מ"מ מכיוון שאסרוהו חז"ל חל עליו איסור גמור שאם בנדון שם יאכל האיסור ילקוהו חכמים ע"ז. וה"ה שחל עליה איסור גמור ומחוייבת בטבילה ובברכה מדרבנן, וכבר כתב גע"ו מו"ר ועט"ר ברב פעלים (ח"א י"ד ל"ז) שהטילו עליה חכמים מצווה גמורה מאחר דדנו אותה לנדה גמורה, וכל היכא דהטילו עליה מצווה גמורה ודאי צריכה ברכה כיוון דחכמים עצמם דנו אותה נדה גמורה עכ"ל הרי שדנו אותה כנדה לכל דבר וזה אע"פ שפסקה מלראות כדכ' גע"ו בר"פ שם בתנשו' ל"ב, ויש הרבה מה להאריך בזה עיי"ש בדברי גע"ו בר"פ ותרונה נפשך. ועעיי"ל הערה ד.

הערה נג

עו"כ שם:

"עוד כתב בספרו (עמ' קלח) [עמ' קצ"ו] גבי אשה שלאחר שספרה ז' נקיים וטבלה, ראתה דם בשובה לביתה, לפני שתשמש עם בעלה, שיכולה להפסיק בטהרה "באותו יום" ותספור ז' נקיים. ע"כ. ותמוה דהיאך היקל להפסיק בטהרה באותו יום לאחר

שחזרה מהטבילה בלילה. ופשוט הוא שצריכה להמתין למחרת לפני השקיעה ואז תפסוק בטהרה ותספור ז' נקיים."

תשובה: אחר המחילה נראה שלא הבינו כוונת מו"ר ועט"ר, דבאמרו "באותו יום" כוונתו יום שעתה נמצאת בו, דהיינו לפני השקיעה למחרת. עיי"ש היטב ובציון 28.

הערה נד

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 142) אודות הזמן שנחשב רואה מחמת תשמיש, וכתב עד 5 דקות, אולם בטה"ב (ח"א עמ' רטו-ריז) כתב ששיעור הזמן הוא עד 3 דקות לכל היותר. ע"ש."

תשובה: שיעור רואה מחמת"ש הינו 5 דקות, דלאחר שנתבאר בפוסקים ובשו"ע (קפ"ז, א) שרואה מחמת"ש הוא רק בשיעור של "מיד כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד לבדוק בו ותקנח עצמה" עכ"ל השו"ע, ולאחר זמן זה שהוא שיעור של חיוב אשם כמבואר בגמ' נדה (י"ד ע"ב) לא חשיבא רואה מחמת"ש (עי' סד"ט קפ"ז, א) ולבנון נטע (שם ס"ק א) ופרדס רמונים (ש"ח ס"ק א) עפ"ד הרמב"ן בהל' נדה (פ"ה, א) ע"כ העלה בשו"ת בנין של שמחה (יו"ד סי' ז) וז"ל: "ולדעתי גם ערך חמשה מנוטי"ן (5 דקות) מקרי ודאי גם לדידן מופלג מתשמיש" עכ"ל יוצא לפ"ד ששיעור "מיד" הוא בשיעור של 5 דקות (ועיי"ש בדבריו לפני"כ) דכה"ג הדעת נוטה שהיו שיעור מיד, ובשבט הלוי העלה שהוא לכל היותר 10 דקות, ובין כך ובין כך לא נראה להקל בפחות מ5 דקות ובפרט שכ' הרמ"א שאין אנו בקיאים בשיעור זה.

הערה נה

עו"כ שם:

"עוד כתב (עמ' 151), שכלה שפירסה נדה אסורים בייחוד ביום ובלילה, וראה בזה בטה"ב (ח"א עמ' תקיס שהעלה עפ"ד הראב"ד והרמב"ן שביום מותרים בייחוד. ובס' חינוא וחסידא כתב שכן משמע מדברי מרן השו"ע. (ומ"ט יקפידו להזהר בכל דיני הרחקות)."

תשובה: כלה שפירסה נדה אסורים בייחוד ביום ובלילה, דכ' הרא"ש (במו"ק פ"ג סי' ל"ו) בנדון זה "והייחוד אסור ביום ובלילה", וכ"כ הרז"ה בהשגות על בעה"נ (שם אות ה סוף שער הפרישה) דאסרו הייחוד אף ביום, ובפ"י התפארת למשה (על הרא"ש שם) רצה לומר שזו גם דעת הראב"ד עיי"ש, וכ"כ הרמ"א (בס' קצ"ב ס"ד) וכן משמע מהשו"ע הכא ובאה"ז (סי' כ"ב, א) שלא חילק בין יום ללילה ומדלא חילק משמע שגם ביום צריך שמירה כבלילה ואסורים בייחוד.

הערה נו

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 152) שאם החתן גמר בעילתו ולא ראתה דם, צריכה הכלה לברך על טבילתה. אולם בטה"ב ח"ב (עמ' תקסה) כתב, דכיון שהראב"ד סובר שאם לא ראתה דם א"צ טבילה, יש לנו לחוש לדעתו משום סב"ל, אף שהב"י לא הסכים עם הראב"ד. וע' ברוקח (סי' שיו) שכתב, שרוב הרבנים בדורו [דור הראשונים] סוברים שאינה טמאה אלא אם ראתה דם בשעת ביאה, ולדעתם א"צ בכלל טבילה. ואף שמרן פסק להחמיר בזה, להצריכה לטבול, אבל למה תכנס לספק ברכה לבטלה ולברך על טבילתה. וע"ע בטה"ב ח"א (עמ' תקנד) מה שביאר בדברי הראב"ד. ומה שבאו מכח הטענה משום מנהג, הנה הפוסקים כתבו שהמנהג להחמיר ולטבול גם כשלא מצא דם, אבל לא מצינו מנהג לברך. וגם אם נהגו הנשים בפועל לברך אינו אלא מחמת חוסר הבחנה, שלא ידעו חילוק בין טבילה זו לטבילה של טומאה ודאית, אולם אינו חשוב מנהג אא"כ נתייחד ע"פ חכמים, וכמ"ש כיו"ב מרן החיד"א במחזיק ברכה יו"ד (סי' ל סק"ג), שרק המון העם פרשו מספק ולא חלו בהם הוראת חכם. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ברכה יו"ד (סי' ריד סק"ב), שאחר שהביא דברי המהר"ש עמאר דסתם מנהג תלין ליה בטעות, כתב, שדבריו שרירין וקיימין, וזה כמה שנים קודם ראותי דבריו קיימתיו מסברא, והתרתיו איזה מנהגים שנתפשטו להחמיר, והקרוב אלי שנהגו כן בחשבם שהוא אסור. ע"ש. (הובא בחזו"ע שבת ח"א עמ' קפה). ודון מינה ואוקי באתרין."

תשובה: מש"כ הרה"ג המשיג שליט"א שמא נהגו לטבול ולא לברך זה מעט תמוה אחר המחילה, דאם נהגו לטבול ודאי שהוא טבילה גמורה בברכה, ואם היה אסור לברך היו הפוסקים צריכים לומר שלא תברך והשו"ע ושום פוסק לא אמרו שלא תברך. ובפרט שכאן אנחנו חוששים שיצאה טיפת דם ואבדה או שכוסתה בשכבת זרע כדכ' הרשב"א בתוה"ב (ב"ז ש"ב) ובטור (קצ"ג) וכ"כ בתשו' הגאונים הנז' לק', הרי שיש חשש שנטמאה מדאו'. ויש עוד טעמים בזה, הובא בתשו' הגאונים בשם ר' פלטי גאון (סי' קס"ה) ומדרכי שבעות (ס"ס תשל"ט) ובשערי תשובה (קס"ח) שבזמן ביאה אוחותה חלחלה וחיישי' שמא פרסה נדה כמ"ש גבי אסתר במס' מגילה (ט"ו) ודם בתולים גרם לדם נדה שיצא עמו לכן אסרו דם בתולים. והאשכול (סי' מ"ז כ"ד) כ' דשמא מחמת חימוד ביאה ראתה דם. ועימש"כ גע"ו ברב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ח"י) שטמאה מחשש דאו'. ואף א"ת שטמאה מדרבנן כדאי' בב"י בשם רשב"א ורא"ש בנדה (פ"י, א) גם בהלכה זו מאירים ומזהירים דברי גע"ו בר"פ (ח"א יו"ד סי' ל"ז) שחכמים דנוה לנדה גמורה ע"כ יש לה לברך על טבילתה ועיין בא"ח (ש"ש צו י"ט) ועוד שמר"ן השו"ע מצריך לפרוש אפי' לא ראתה. ובענין מה שהאריך על המנהג כבר הרחבנו בזה בס"ד לעיל הערה ל"ה.

הערה נז

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 155) שכתם שנמצא אחר ביאה שניה על הסדין חמיר טפי. אולם זה אינו, וע' בטה"ב (ח"א עמ' תקלג) שכתב שדינו כדין כתם רגיל, ורק אם נמצא הכתם על הסדין שתחתיה מיד לאחר הביאה השניה, יש להחמיר."

תשובה: ביאר מו"ר ועט"ר שם (ד"ט פ"י שאלה ט') דחמיר הכתם טפי מכיוון שייתכן שדם הבתולים לא נגמר בביאה ראשונה והכתם שנמצא דם בתולים הוא, ומהאי טעמא כתב הערוך השולחן שגם בביאה שנייה ושלישית חייבת לבדוק הסדין משום שאין בתוליה כלין בפעם אחת, ובתשורת שי (מהדו"ת סי' קל"ה) כ' שחייבת בבדיקה גמורה מחשש הנ"ל. ועימש"כ מו"ר ועט"ר בתשובה לפנ"כ (שם, שם).

הערה נח

עו"כ שם:

"עוד כתב שם שאם נותקו הבתולים ע"י רופא תשאל שאלת חכם, אולם ראה מה שהעלה בזה בטה"ב (ח"א עמ' תקמב), שאם הרופא חתך בכלי את קרום הבתולים וירד ממנה דם בתולים, עכ"ז א"צ לפרוש ממנה, שא"ז אלא כדם מכה בעלמא, הלכך טהורה היא ומותרת לבעלה, ודבריו מיוסדים עפ"ד הגר"י שור, והמאורי אור, ושו"ת משנת ר"א שכתב שכן מוכח מהרשב"א והרא"ש בטעם דם בתולים, וכ"ה בשו"ת ישמח לב, תעלומות לב, אג"מ, והנשמות אברהם בשם הגרש"ז אורבך, ומדוע צריך לשאול חכם בדבר שהדין בו פשוט."

תשובה: ודאי שתשאל לחכם דיש הכרע גדול לומר שנאסרת, דכ' הרא"ש (נדה פ"י, א) דלא פלוג רבנן ובכל דם בתולים נאסרת, ואף מסולקת דמים שלא ראתה דם נאסרת דלא פלוג רבנן משום דאין הכל בקיאים בחילוקים שבין הגיע זמנה לראות ללא הגיע זמנה, "הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות" עכ"ל, ומכיוון שהשוו כולן ה"ה לניתקו בתוליה ע"י רופא דלא פלוג רבנן. ושמא אפשר להביא ראיה מתשו' הרשב"א (ח"ז תשו' קס"א והובא בב"י קצ"ז) שהטעם שאסרו דם בתולים למרות שדם מכה הוא, שכיון שזו מכה עוברת החמירו בה, ושמא גם הרשב"א סב"ל שחששו חכמים שיבואו להחליף ולהקל גם בדם נידות, שחכמים אסרו דם זה מעצם המכה שמא יבואו להחליף וממ' אין לחלק בין אם המכה הוציאה דם מחמת בעילה או מחמת רופא (כן העלה בדבריו הגר"מ גרוס בשיעורי טהרה עמ' שכ"ד), וכ"פ במהרש"ם (ח"א ס"י) דלא חילקו חז"ל בין דם לדם ובכל גווני טמאוהו, וא"כ ה"ה במסולקת דמים שנשאת והיא בתולה כ"כ גע"ו ברב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ח"י), הלבוש (קצ"ג) וביד הלוי (יו"ד ח"ב סי' פ').

הערה נט

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 162) שהחמירו חכמים בדם טוהר כאילו הוא דם נדה, ולכן צריכה לחכות חמשה ושבעה. ע"כ. והיוצא מדבריו שאם לא בדקה עצמה לפחות בראשון ושביעי, דינה כדין אשה רגילה שצריכה לספור ז"נ מחדש. אולם ראה בטה"ב (ח"ב עמ' ח) שהעלה שאם שכחה ולא בדקה בראשון או בשביעי בזה יש להקל, הואיל שמה

שמחמירים בשאר נשים הוא מפני שעיקר האיסור הוא כרת, אבל בימי טוהר שאין כאן סרך איסור מן הדין אין להחמיר בזה, וע"ע שם עמ' שיט, וביבי"א ח"ה (חיו"ד סי' טז).

תשובה: כתב הרמב"ן הל' נדה (פ"ו, כ') הראב"ד (בעה"נ שער הפרישה) האשכול (הל' נדה ל"ז, ה) והרשב"א בפ"ב דכתובות בדעת הרי"ף ותר"י בברכות (כ"ב ע"א ועי' בב"י קצ"ד א') שדם טוהר חשוב כדם נדה מפני שהוא בכלל חומרא דר' זירא שהחמירו בנות ישראל על עצמן שכל טיפת דם כחרדל שרואות יושבות עליו ז' בין דם נדה ובין דם זיבה, ולכן גם לא חילקו בין דם טוהר לדם טמא שלא יבואו לטעות בין יולדת למפלת, הרי שאיסור דם טוהר הוא בכלל חומרא דר"ז וא"כ כמו שבאשה רגילה אם ראתה טיפת דם כחרדל צריכה לישב חמישה ושבעה, ואם לא בדקה בראשון ושביעי צריכה לספור שוב לא שנא דם טוהר שבכלל חומרא זו שצריכה לישב חמשה ושבעה. וכ"פ ברמ"א (קצ"ד, י"א) שדינו כדם לכל דבר, ועי' תשו' חת"ס (יו"ד קצ"א) דהעלה שגם צריכה לברך על טבילתה. וכ' הטור (שם) וכבר הסכימו הגאונים ועשו סמיכה והחרימו מי שיעשה כן (לנהוג קולא בדם טוהר) ואף לרמב"ם (פי"א הט"ו מאיסור' ב) שסב"ל דדם טוהר אסור מדרבנן ולא משום חומרא דר"ז משמע מתשו' חת"ס הנ"ל דאעפ"כ הי' דינה כנידה גמורה הואיל והחשיבוהו רבנן כנדה (עי' בתשו' מאהבה ח"א יו"ד סי' ס"ח) ועי' פת"ש (קצ"ד סק"ב).

הערה ס

עו"כ שם:

"ועוד כתב שם, דה"ה בכתמים שראתה בימי טוהר, שדינם ככל דיני כתמים. אך עיין בט"ה"ב (ח"ב עמ' כג) שהביא בזה מח' והעלה, דאף שנכון לחוש לדעת האוסרים, מ"מ כל שיש עוד צד להתיר יש להקל. ע"ש באורך. וא"כ אמאי להחמיר כ"כ בדבר שאין שום צד שיש בו חשש כרת."

תשובה: הוכיחו האחרונים דהרואה כתם בימי טוהר טמאה, עי' מה שהוכיח הדגול מרבבה (תניא קצ"ד, א) שכן דעת השו"ע בסי' ק"צ (סמ"ב עי' ש"ך סקנ"ב) ועוד כתב המקנה (בקונ' אחרון סי' ס"ג) דיש להחמיר בדם טוהר יותר שאין לתלות בדבר אחר דאף דמן התורה דמיהן טהורים מ"מ כיון שהחמירו לטמא אותן והם שכיחים יותר יש להחמיר. ובשו"ת האלף לך שלמה (יו"ד סי' רכ"ב) כתב שצריכה לברך על טבילתה, וכ"כ שו"ת חסד לאברהם (קמא יו"ד סי' ס') והחזו"א (יו"ד סי' פ"ט סק"ו) וערוה"ש (סי' קצ"ד אות כ"א כ"ב).

הערה סא

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 164) שאשה שטובלת אחרי ראיית דם טוהר מברכת על הטבילה. אולם זה אינו, ויש כאן חשש ברכה לבטלה, וראה בט"ה"ב (ח"ב עמ' ט"ו) שכתב,

שיוולדת שטבלה אחר ז"נ וראתה דם בימי טוהר, פוסקת בטהרה וז"נ ותטבול בלא ברכה, דמידי מחלוקת לא יצאנו, וסב"ל."

תשובה: ביאר בתשו' חת"ס (יו"ד קצ"א) דיש לה לברך על טבילתה דקיי"ל שמברכים על מנהג, והביא ראיה מחומרא דר"ז דטיפה כרחדל לא מטמאת ובכ"ז החמירו על עצמן שטמאה לכל העניינים, וה"ה לעניין שצריכה טבילה בברכה ששום פוסק לא כתב שלא תברך, וע"ע פת"ש (קצ"ד סק"ב) וכ"פ בערוך השולחן (סי' ר' אות א') וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"א סי' ל"ז יו"ד) ואין להאריך כי כבר הרחבנו בדומה לזה לעיל הערה נ"ב והערה ד', מטעם מש"כ לעיל הערה נ"ט עיי"ש.

הערה סב

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 170) שאע"פ שעברו מספיק ימים שיכולה לטבול צריכה לומר טבלתי, או שיתנו על רמז ברור ומוסכם ביניהם שע"י כך תצא מחזקת טומאה לחזקת טהרה. ע"כ. והנה בזה חלק גם על הבא"ח (פר' צו או' כא), וראה בטה"ב (ח"א עמ' קסב) שאם באה ושוכבת לצידו כליל טבילת מצוה, הרי היא כאומרת לו בפירוש שטבלה, ולאו דוקא שתאמר כן בפיה."

תשובה: אחר המחילה מהרה"ג המשיג שליט"א נראה שלא הבינו כוונתו, שמו"ר ועט"ר ביאר שלא חייבת לומר בפיה 'טבלתי' "אלא יכולה לרמוז לו ברמז מוסכם ביניהם" והפנה שם (הערה 19) לחו"ד (קפ"ה חידושים סק"א) ולבא"ח (ש"ש צו כ"א) נעשה כאומר: עי' בחו"ד שכ' שלא מהני אפי' שוכבת אצלו עד שתאמר לו בפירוש טבלתי, אבל עיין בבא"ח שכ': "וא"צ שתאמר לו בפה מלא אלא כל שעברו ימים שאפשר לה לטבול והיא באה ושכבה אצלו די בזה וכמוש"כ הרב לחו"ש (קפ"ה א') ודלא כהרב חו"ד ז"ל (שם) "עכ"ל גע"ו הבא"ח, וזה הראיה למה שאמר מו"ר ועט"ר שלא צריכה לומר טבלתי אלא מספיק שתרמוז, ובסוף כתב מו"ר ועט"ר שראוי לנהוג כן (היינו שתרמוז ולא תאמר בפה) כדי להתרגל לצניעות, נמצא שלא חלק כלל מו"ר ועט"ר על גע"ו הבא"ח.

הערה סג

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 177, 195) שכל הנשים צריכות להמתין חמשה ימים לפני ז' נקיים, וחזר ע"ז בספרו כמה פעמים, כאילו זו הלכה למשה מסיני, שיש להמתין חמשה ימים קודם ז' נקיים, והתעלם מדעת מרן הש"ע (סי' קצו סי"א) בזה. ובעמ' 194 כתב, שגם נשים מעדת תימן כאן באר"י צריכות לנהוג חמישה ושבעה. אולם ראה בטה"ב (ח"ב עמ' תי) שכתב, שמנהג הספרדים שאם פסקה מלראות די בארבעה ימים, וגם בני בבל

שהחמירו בזה רשאים לבטל מנהגם כאן באר"י. ואפי' אברכים ובני תורה די להם לחכות ארבעה ימים קודם ספירת ז' נקיים. ובפרט בימות הקיץ כאשר הפריצות בחוץ נוראה. ואין אפטרופוס לעריות, ואלו חומרות הבאות לידי קולא. ובדם בתולים וכן בכתם, תשב באמבטיא ותנקה עצמה היטב, ומיד למחרת תספור ז' נקיים."

תשובה: הרוצה להטהר לבעלה צריכה להמתין ה' ימים מיום שפסקה לראות ולא סגי בד' ימים, דגזרו חז"ל (נדה ל"ג ע"א) שלא תספור האיישה ז"ג עד שיעברו ו' עונות מעת לעת ששמשה שמא תפלוט ש"ז ותסתור ספירתה, והסכימו רוב ככל הראשונים שזה הן לענין טהרות והן לענין איסור לבעלה, וכן הסכימו הראשונים שו' עונות הללו הינם ו' עונות שלמות דהיינו ע"ב שעות, לפ"ז אם שמשה במוצ"ש וראתה לאח"מ, תמתין ע"ב שעות עד סוף יום השלישי ואז ביום הרביעי יכולה להפסיק בטהרה ולספור ז"ג מחמישי ואילך וכ"פ בשו"ע (קצ"ו י"א). וברמ"א כתב שיש להוסיף עוד יום א' והוא עפ"ד התרומת הדשן (סי' רמ"ה) ומהרי"ק (שורש ל"ה) עי' באגור (סי' אלף שע"ב) שכך השיב רבינו יעקב מולין (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' רצ"ג אות ב' ובתרוה"ד שם) כ"כ בשם מהר"ח או"ז (ובב"ח ס"ס קפ"ג בשם מהר"ש אוסטריוך בשם האו"ז) וכ"ה בשערי דורא (סי' ב, ז) וטעמם מפני שחוששים שמא תשמש בביה"ש של יום א' ותראה לאח"מ ותחשוב שהוא יום לענין מניין פליטת ש"ז ונמצאת שטעתה, שהרי הוא לילה וצריכה לחכות עד חמישי ולא רביעי. ולכן נהגו להמתין ה' ימים משום חששא דביה"ש, דחששא פשוטה היא וחשבוה רבנן בכמה דוכתי (עי' נדה ל' ע"א ונ"ג ע"א ובב"י סי' קפ"ג ד"ה הוסיפו), ואפי' אם לא שמשה עם בעלה זמן מרובה קודם ראייתה, גזרינן לא שמשה אטו שמשה, דכ"כ בתרוה"ד וכ"כ בחכמ"א (כלל קי"ז, א) וכ"פ ברמ"א (ולא הוי גזירה לגזירה כיוון שהחשש של ביה"ש הוא חשש פשוט וחשו לו יותר כדכ' בתרוה"ד ש"ם) וחומרא זו של המתנת חמשה ימים נהגו בה הספרדים, כ"כ בבא"ח (ש"ש צו ד-ט') שולחן גבוה (ק"צ סקי"א סקב"ג וס"ס קצ"ו) ושו"ת תפארת אדם (נ"א) ובשו"ת זבחי צדק (ח"ב סי' ט"ו) וארץ חיים סתהון (קצ"ו י"א) ובברית כהונה מנהג ג' רבה (יו"ד אות נ סעי' ב') שנהגו להחמיר חס"ל (סי' ז') זכור לאברהם (ח"ג אות נ דף פ"ט) ועי' ברב פעלים (ח"ב סי' י"ז) שיש להמתין גם בכתם (עי' ב"י עמ' פ"ג ד"ה "והאידנא" בשם סמ"ג לאוין קיא ל"ז, גוספר התרומה סי' צ"ה).

וכבר ביארנו לעיל הערה כ"ב כמה גדול כוחו של מנהג שכבר כתב הב"י בהקדמתו שלא בא לשנות מנהג שנהגו מקדמת דנא, ואפי' דברים שכל ישראל נהגו גם אחרי מרן וקבלו עליהם חומרת פוסק מסויים אין לנו כוח היום לבטל מנהגם (עי' פסחים נ' ע"ב בפירוש הר"ח שם ובקרנן נתנאל שם ס"ק ה' שאפי' התרת נדרים לא מהני) ולא זו בלבד אלא אסור לשנות ממה שנהגו ראשונים וקבלו עליהם חומרת אחד הפוסקים, וגם מרן יודה בזה שמי שקיבל עליו חומרא לא יפסוק כמוותו, וכיצד אפשר להתיר היום בניגוד למנהג אבותינו ולומר שאנו סומכים על מרן, לכן מכיוון שנהגו החמיר להמתין חמשה ימים ולא ארבעה א"א להקל אלא בסיבה מיוחדת ועפ"י שאלת רב (עי' ביאור כ"ז ברוחב בשו"ת מאמר מרדכי ח"ב יו"ד סי' י"ג למו"ר ועט"ר זיע"א). עו"כ הרמ"א (סעי' י"ג) בסוף דבריו "והכי נהוג דהרי כבר נתבאר שאנו נוהגים להמתין אפי' לא שימשה כלל כדי

שלא לחלק בין ספירה לספירה כ"ש בכהאי כוונא וכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר ישכנו נחש" עכ"ל.

הערה סד

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 178) שאשה שלא רחצה ולא לבשה לבנים מחמת זלזול או פשיעה, י"א שלא עלתה לה בדיקה לכן תשאל חכם. ע"ש. אולם ראה מ"ש בטה"ב (ח"ב עמ' שח) בזה"ל: מנהג טוב שתרחץ ותלבש לבן, ושם בעמ' שיד, הרחיב בזה ע"פ גדולי הפוסקים, שהרי מרן אע"פ שהביא בב"י בשם הרוקח שהוא מנהג כשר, השמיטו בש"ע, ומשמע שאין להקפיד בזה. וא"כ מהו שכתב שתשאל חכם וכו', על דבר שהוא מנהג כשר ולא מעיקר הדין. וגם בבא"ח (פר' צו או' י) כתב בלשון: שהוא מנהג כשר, והוא ע"פ דברי הגרש"ק שאין רחיצה זו מעכבת, ושכ"ב הצ"צ, והדברי חמודות, וטהרת המים למהר"א הכהן מסלוניקי, ועוד. וע"ש בטה"ב (עמ' תקכו') שפלפל בדברי הפוסקים בנידון אם לבישת לבנים מעכבת, והעלה דכיון שהיא בחזקת טהרה מיום שפסקה, אין לבישת לבנים מעכבת [וכ"ש אם טבלה]."

תשובה: טעם לבישת בגדים לבנים מובא בטור בשם אביו הרא"ש, ובמרדכי בשם הרוקח (הובא בב"י) הוא כדי שאם ייפול דם על הבגד יהיה ניכר, ובמקור חיים (סקכ"ו) ביאר דהיינו שצריך בירור גמור על הטהרה. ובתוה"ש (סק"ו) סד"ט (סקי"ב) ובחכמ"א (קי"ז ח) ביארו שאם יהיה כתם נבוא לידי טעות, וה"ה לרחיצה לפני ההפס"ט דב' הדינים של רחיצה ולבנים הם לתקנתה של האישה שלא תבוא לידי טעות, והסיבה שכתב מו"ר ועט"ר שתשאל לחכם מפני שכתב בדרכ"ת (קצ"ו ס"ק לא, לג בשם היוסף דעת) וחכמ"א שם, וסד"ט (ק"צ אות ע"ג וע"פ הטעם שהביא בקצ"ו י"ב) כתבו שאם לא רחצה ולא החליפה לבנים מחמת זלזול ופשיעה לא עלתה לה בדיקתה דקנסוה לבטל ספירתה ותטבול מחדש מפני שיכולה למצוא דם בז"נ ולתלות שהיה בבגדיה לפני"כ וכן שנתלכלך מגופה בדם שהיה לפני"כ ותולה בכתם זה באיסור (עי' שו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד חלק אהע"ז וחומ"מ רס"ט) דמביא בשם הש"ך (קצ"ט, י"ב) שהרחיצה באו"מ לליבונה ולטבילתה מעכב גם בדיעבד וע"ע בט"ז (קצ"ו סוס"ק ד). ומה שהביא הרה"ג המשיג שליט"א בשם הבא"ח אינו מדויק שכ' שם הבא"ח בסו"ד "ואם לא אפשר לה אז די שתרחץ פנים של מטה בלבד" עכ"ל, נמצא שמש"כ שהוא מנהג כשר זה רק לעניין רחיצת כל גופה דאם לא אפשר לא חייבת, אבל לעניין רחיצת פנים של מטה חייבת אף לא אפשר לה, וגע"ו בספרו חוקי הנשים (פרק ל"ט) כתב "וצריכה ביום הו' לרחוץ במים פושרים לפי הצורך" עכ"ל, והנה מרן הבא"ח לא ביאר לנו מה יהיה הדין בדיעבד לכן פסק מו"ר ועט"ר שתשאל לחכם שיורה מה לעשות בזה לפי ראות עיניו בהכרח המציאות והנסיבות.

הערה סה

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 179) שבדיקת הפסק טהרה צריכה להיות יסודית עד מקום שהשמש דש, ואין להקל בזה אפי' אם קשה לה. ע"כ. אולם בטה"ב (ח"ב עמ' שע) כתב שאם יש לה צער וכאב בבדיקה זו, שעה"ד כדיעבד דמי ושרי בבדיקה כפי כוחה עד מקום שידה מגעת בחו"ס."

תשובה: ראשית יש להעיר שלאחר מש"כ מו"ר ועט"ר שצריכה לבדוק בחו"ס ובעומק עד מקום שהבעל מגיע בביאתו, סייג לאח"מ (סע' י') "אם בדקה עצמה יפה בחו"ס ובעומק כפי כחה ולא הגיעה למקום שהבעל מגיע בביאתו- הבדיקה מועילה" עכ"ל, הרי שמקל בזה בדיע' שאינה צריכה בדיקה בעומק כ"כ אם בדקה יפה בחו"ס ובעומק כפי כחה, והוא ע"פ דברי השו"ע (קצ"ו ס"ו) דכתב "ותכניסנו באו"מ בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש ולא שתכניסנו מעט לקנח עצמה וגם אם יקשה בעיניה מאוד להכניסו כ"כ בעומק לפחות בבדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהיינה עד מקום שהשמש דש" עכ"ל. ומה שצריכה בעומק עד מקום שהשמש דש כ"כ בב"י (קצ"ו עמ' קס"ד ד"ה ומ"ש ותכניסהו) מהרא"ש (נדה פ"י סו"ס ה) והרשב"א בתנה"ב (הארוך ב"ז ש"ה כ"ד:) הגהות מיי' (פ"ו, ד מאיסו"ב) רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ב רכ"א ע"ד) וכ"כ בספר האשכול (הל' נדה מ"ד) והטור, ומבואר בב"ח (קצ"ו עמ' קס"ה ד"ה וטעמא דמילתא) וכן ביאר הגר"א (סקכ"ד) שטעם דין הוא מפני זה שצריך לבדוק כל הבית החיצון דכל הבית החיצון מטמא אע"פ שלא יצא הדם לחוץ ושיעור בית החיצון הוא עד מקום שהשמש דש. ולמעשה בדיע' כתב הרמ"א והחכמ"א (כלל קי"ז סע' ט') שאם בדקה בחו"ס ובעומק כפי כחה אע"פ שלא הגיעה למקום שהשמש דש בדיע' סגי לה, וכ"פ מו"ר ועט"ר.

הערה סו

עו"כ שם:

"עוד כתב שם, שאשה שעשתה בדיקת מוך ולא עשתה הפסק טהרה בבדיקת חו"ס, לא שווה כלום. ע"כ. וזו חומרא יתירה, וע' בטה"ב (ח"ב עמ' רלח), ובהליכו"ע (ח"ה עמ' פא) שכתב, שאם הפסיקה בטהרה אחרי כמה ימים מתחלת ראייתה, די לה בבדיקת המוך שהיא כוללת חו"ס."

תשובה: ביאר בחו"ד (קצ"א סס"ק ח') דמוך לא חשיב בדיקת חו"ס כדקיי"ל בנדה (ג' ע"א) דמוך מכוון כוויין ואינו נכנס בחו"ס, לכן יכול הדם ליפול דרך החו"ס ואין המוך ממבר לנו שטהורה, ואף לשו"ת רעק"א (סי' ס') שחולק על חשש מכוון כוויין, סו"ס לא היה כאן הפסק"ט בחו"ס שקיי"ל שחו"ס לעיכובא דכ"ה הרמב"ן בהלכותיו (פ"ב, ז) הרא"ה (כללי נדה פ"א, ג) הרא"ש (נדה פ"ק י"א סו"ס ה) ובקצור הל' נדה ובתשו' כלל מ"ז) הסמ"ג (לאוין קי"א ל"ו ע"ד) הסמ"ק (סי' רצ"ג עמ' שכ"א) האשכול (סי' מ"ד ב) חינוך (מצווה ר"ז) רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ב דף רכ"א ע"א) וכ"פ בשו"ע (קצ"ו ס"ו) דכ' "ולא שתכניסהו מעט לקנח עצמה" וכ"כ בב"י (קצ"ו עמ' קס"ד ד"ה ומ"ש ותכניסהו ואילך) והטעם שחו"ס לעיכובא הוא מפני שיש חשש שכותלי בית הרחם העמידו הדם (תוה"ב). ועוד מטעם שאין בירור לטהרתה עד שיהי' בחו"ס, וכן מטעם שאין בירור למעיין סתום אא"כ היה

בחו"ס, ועוד מטעם שאם הצריכה בדיקה יש לה לעשות בדיקה שלימה עי' כ"ז בלחו"ש (קצ"ו בשמלה ס"ק י"א) וכ"כ בחוז"א (יו"ד צ"ב אות כ"א) ושו"ת שאלת דוד (יו"ד סי' ג') א"כ אין להתיר מוך דחוק בלבד בלא הפס"ט בחו"ס דאין מוך דחוק כולל חו"ס שזה לעיכובא כדלק' הערה ע"א.

הערה סז

עו"כ שם:

"עוד כתב (שם בעמ' 182) שאשה שעשתה הפסק טהרה סמוך לביה"ש ביום הראשון לראייתה, ולא עשתה מוך דחוק, לדעת מרן השו"ע לא עלתה לה בדיקה. ע"כ. וזה אינו לד' מרן, ועיין בטה"ב (ח"ב עמ' ש"ב ד"ה ונראה) שגם מרן מודה לרמ"א בד"ז, דבבדיקה מהני בדיעבד (ולכן כתב מרן בל' "צריכה" להורות שזה רק לכתחילה. וע"ש שביסס הדברים על פי מש"כ מרן בעצמו בכללי הגמ' שלו, שלשון צריך אינו אלא לכתחילה, הא בדיעבד שפיר דמי. וכמ"ש רש"י בברכות טו. וכ"מ בכס"מ ועוד). ומאחר ולרוב הראשונים בדיעבד מהני ולחלקם אפי' לכתחילה, וס"ל דבבדיקה סמוך לביה"ש שרי, נקוט מיהא מציעא להתיר בדיעבד."

תשובה: במה שכתב שצריך אינו לעיכובא, אין הדבר מוכרע שמר"ן עצמו בב"י או"ח סי' רי"ט כתב שצריך מעכב, וודאי שמר"ן סב"ל שבדיקה זו לעיכובא, שאם היתה דעתו כדעת רוב הפוסקים להקל במוך, א"כ הו"ל להקל אף לכתכ"י שבבדיקת שחרית סגי, ומכיוון שמר"ן החמיר בזה והצריך מוך דחוק בביה"ש אלמא חשש למחמירים. וי"ל דאף בדיעבד סב"ל כן, ופסק להחמיר בזה כדברי הרמב"ם (איסור"ב פ"ו ה"כ) ורמב"ן (פ"ב ה"א) הרא"ה בבדק הבית (שער ה בית ז אות א) המ"מ (שם) המאירי (סח ע"א) החינוך (מצווה רז) וזו דעת מר"ן השו"ע שצריכה לשים מוך דחוק לעיכובא אף בדיעבד, וכן היה פשוט לרב זבח"צ (ח"ב יו"ד י"ז) שזו דעת השו"ע שלא מהני אף בדיעבד. ועי' לגאון הרב משה לוי בספר תפילה למשה (ח"ז סי' נה אות סו) שכן ביאר בדעת מרן השו"ע דהרי מר"ן ידע כל מחלוקת הראשונים בזה כמו"ש בב"י, א"כ אין דרכו של מר"ן לעשות פשרה מעצמו שלכתכ"י חושש לדעה השנייה ובדיע' מקל בלא שיכתוב כן בפירוש ועי' עוד מה שנבאר בס"ד בדעת השו"ע לקמן בהערה הבאה. וע"כ באם לא הניחה מוך דחוק לא עלתה לה בדיקתה, עי' תוס' נדה (שם) סד"ט (ס"ק ט) דרכ"ת שם (ס"ק י') ועי' חו"ד (ס"ב).

הערה סח

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 183) שאשה שעושה הפס"ט אפי' אחר ה' ימים חייבת במוך דחוק, ורק בדיעבד מהני ע"י בדיקה בלי מוך דחוק. ע"כ. אולם בטה"ב (ח"ב עמ' רעג) האריך בזה והעלה שמוך דחוק, חוץ מהיום הראשון שראתה בו שלכתחילה צריכה, שאר ימים אינו אלא למצוה מן המובחר (ולא רק בדיעבד)."

תשובה: בדין זה יש לחלק שאם ראתה ביום ההפס"ט ודאי שחייבת לכתחי' במוך דחוק הואיל ומעיינה פתוח כדאי' בנדה (ס"ח ע"ב) וכ"כ בתוס' (שם ד"ה ואמרו) וכשיטתו סבר מרן השו"ע, ומסתבר לומר כן שכ' השו"ע (בסעי' ג) שבודקת ביום שפסקה ובדיקה זו תהא סמוך לביה"ש, הרי שלשו"ע גם אם ראתה ב' או ג' ימים יש לסמוך בדיקתה לשקיעה ולא מועיל בדיקה בבוקר, הרי שנטה לדעת התוס' (נדה ס"ח ע"ב ד"ה א"ל) שלא מועיל בדיקת שחרית אף בשאר ימים שראתה ולא רק ביום הראשון כמש"כ שאר הראשונים, ולכן הצריך לסמכה לשקיעה. וכתבו האחרונים שהנפק"מ לדעת התוס' היא לא רק לעניין בדיקת שחרית אלא גם לעניין שמוך דחוק לעיכובא, כ"כ הסד"ט (סק"ט) ביאור הגר"א (סק"ח) חכמ"א (ק"י ס"ז) חזו"א (צ"ב, כ"א) וכן פסק מו"ר ועט"ר. אמנם גם אם לא ראתה באותו יום כבר ביארנו לעיל הערה ס"ו שיש כמה טעמים לחיוב המוך שיש חשש שכותלי בית הרחם העמידו הדם (תוה"ב) או לברר טהרתה (לחו"ש) ולכן אם לא ראתה באותו יום יש להצריך לכתחי' מוך דחוק, מיהו כתב מו"ר ועט"ר שאם לא ראתה באותו יום ובדקה בבוקר יש לסמוך בדיע' על הרמ"א (קצ"ו א') כיוון דהשתא אין מעיינה פתוח.

הערה סט

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 184) שבדיקת עד אסור שתהיה כבד לח בשום אופן, גם לא בשביל שלא תפצע את עצמה. אולם זה אינו, דבטה"ב (ח"ב עמ' שנט) כתב להקל בזה עפ"ד המהרש"ם בתשובה. ושכ"כ בשו"ת פאת שדך. ובלא"ה המקום שם לח תמיד."

תשובה: עוד עיי"ל (בד"ט עמ' 179) סעיף ט' (שאלה ד) שכ' מו"ר ועט"ר שלא תשים שמן או זולין באו"מ שמא תמחה טיפת דם בשמן, והכא כתב עוד שאין לבדוק בבגד רטוב ממים וממשקה דאפשר שעי"ז לא יספוג את הדם ואפשר שימחה. ודבר זה נתברר ונראה בחוש שיכולה טיפת דם להמחות ובפרט אם היא טיפת דם קטנה, ומשום זה כתבו הפוסקים שלא תבדוק הפס"ט מיד לאחר שרחצה באו"מ שאין הבדיקה לאח"מ מבררת יפה שטהורה מפני שהעד נרטב מהמים שנשארו מהרחיצה ואינו בודק יפה, כ"כ שאילת דוד (סי' ג') שו"ת נודב"י (קמא יו"ד מ"ג) שו"ת נפש חיה (סי' ס"א) וכ"כ מו"ר ועט"ר. והגר"נ קרליץ (חו"ש עמ' ר"ס) כ' שיש עוד חשש באם מושחים העד בחומר, שעלולה הטיפה שלא להספג.

הערה ע

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 185) שבדיקת הפסק טהרה בביה"ש לא מהני. והתעלם מכל מה שהאריך בזה בטה"ב (ח"ב עמ' רע"ז) מפי סופרים ומפי ספרים, דבדיעבד מהני בביה"ש שלנו, וכמו שפסקו: החפץ חיים (ספר נדחי ישראל פמ"א ס"ו, ובטהרת ישראל פי"ג או' ו'), ערוה"ש, אג"מ, בית אבי, ועוד."

תשובה: הפס"ט צריך לעשות מבעוד יום לעיכובא, וכבר מבואר בראשונים שהז' נקיים צריכים להיות שלמים וא"כ צריכה לעשות ההפס"ט בזמן שהוא בודאי יום ולא אחרי השקיעה בביה"ש שהוא ספק יום ספק לילה, ואם עשתה ההפס"ט בביה"ש לא עלתה לה בדיקה וכמבואר בתוה"ש (סק"ב) לחו"ש (סק"ח) חכמ"א (כלל קי"ז סע' ד') שהרי היא בחזקת רואה ומה יועיל לה כל הבדיקות כיון שלא היתה כל ביה"ש בחזקת שפסק כבר הדם, לכן לא מהני אף בדיעבד. ולא שייך להקל בזה מטעם ס"ס דכבר כתבו הש"ך והט"ז (סי' ק"י סקט"ז) בשם הרשב"א שאף במקום שיש ג' ספקות אין להקל במקום שיש חזקת איסור וכגון באשה שהיא בחזקת טומאה. ומה שהביא ראייה מאגר"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין הפס"ט) שכתב להקל בביה"ש משום צירוף שיטת ר"ת (וישיטת ר' יוסי בפ"ב בשבת) כבר כתב האגר"מ עצמו בח"ד (יו"ד סי' י"ז אות כ"ו) דאין להקל בשיטת ר"ת אלא לנהגים כשיטתו אבל הנהגים כגאונים והגר"א אין להם לצרף שיטתו לקולא משום דהוי תרתי קולי דסתרי והוי רק חדא ספיקא. ומה שהביא ראייה מדברי הח"ח (נדחי ישראל פי"ג ס"ו) הנה כתב שם שתשאל מורה הוראה ולא הכריע להקל, ואפ"י שהח"ח כתב כן הוא דווקא לנהגים כשיטת ר"ת וכמו שנהגים בחו"ל בכמה מקומות, וא"כ אנו שבא"י שלא נהגים כשיטת ר"ת אין לנו לצרף שיטתו לקולא ולכן אין לעשות הפס"ט לאחר השקיעה לעיכובא.

הערה עא

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 186 סע' כה) דלכתחילה לא תבדוק יותר מחצי שעה לפני השקיעה, ואם בדקה ממנחה קטנה בדיעבד מהני, ובלבד שתניח מיד מוך דחוק. ע"ש. אולם זה אינו, דזמן הבדיקה הוא כבר מזמן מנחה קטנה, ולא דוקא חצי שעה סמוך לשקיעה. וראה בטו"ב (ח"ב סי' יג סע' א) שהאריך הרבה בד"ז, והעלה שזמן הבדיקה הוא מזמן מנחה קטנה, ובדיעבד אפי' אם בדקה בשחרית מהני, אם לא יכלה לבדוק לפני השקיעה. וגם מ"ש שם, שצריכה להניח מיד מוך דחוק, גם זה אינו מעיקר הדין, וכמו שביארנו לעיל, וכמש"כ בטו"ב שם, שרק אם מפסיקה בטהרה ביום הראשון צריכה לכתחילה מוך דחוק, אבל אם פוסקת מיום השני והלאה, הוא רק ממדת חסידות. וא"כ אינו מובן אמאי החמיר כ"כ על בנות ישראל. [ומ"ש בטו"ב שם שנכון להחמיר לכתחילה לתת מוך דחוק, כוונתו כמו שנתבאר כאן. וכמו שביאר שם בהע' באריכות רבה. ושם הביא בשם הזבחי צדק (ח"ב יו"ד סו"ס יז) שמנהג נשות בגדאד היה לא לעשות מוך דחוק, והוא זה ששינה והנהיג לעשות כן. וא"כ מה לו להחמיר בנ"ד]."

תשובה: כתב מרן השו"ע (קצ"ו א') "ובדיקה זו תהיה סמוך לביה"ש" הרי שהצריך לסמוך הבדיקה לסוף היום כפי שיטת הרא"ש (בקיצור הל' נדה) מובא בטור, וביאר מרן בב"י שבאופן הזה מבורר יותר שנגמר היום בטהרה ופסקה מלראות, והבין הב"י משיטת הרא"ש שאין חילוק בזה בין יום ראשון לשאר ימים ובפרט אם הוא ביום הראשון שהוא יותר לעיכובא. ע"י תפארת

משה בדעת הרא"ש, תוס' (ס"ח ע"ב) ובתורא"ש (שם ד"ה אמרו), לכן לכתח"י אין לבדוק קודם הזמן הסמוך לשקיעה כדברי השו"ע ועיי' מה שכתבנו בזה בס"ד לעיל הערה ס"ז, ס"ח. ומש"כ בשו"ע סמוך לביה"ש הכוונה הוא לשעור חצי שעה כמובא בפוסקים בכ"מ ששיעור סמוך הוא חצי שעה, ועיי' פסחים (צ"ט ע"ב ורשב"ם ד"ה 'מתשע שעות' בביאור שיעור סמוך). מיהו בדיע' אשה שבדקה בזמן מנחה קטנה נחשבת בדיקתה כבדיקה סמוך לשקיעה כדכ' בב"י שם ואפשר לצרף בזה שיטת שאר הראשונים שלא הצריכו לסמוך הבדיקה לסוף היום עפ"ד הראב"ד (בעהנ"ש שער הבדיקה והספירה) רמב"ן (הל' נדה פ"ב ה"א) רשב"א בתוה"ב (הארוך ב"ז ש"ה) שזהו עיקר הזמן לכתח"י עיי' נדה (ס"ח ע"א 'מן המנחה' וכו'). וכבר ביארנו בס"ד לעיל הערה ס"ז שלפי מרן השו"ע מוך דחוק לעיכובא ובדינו של המוך שיהי' סמוך לבדיקה ולביה"ש כדי שלא יהי' חשש שתראה ביני וביני, (ומה שהעיר הרה"ג המשיג שליט"א בסוף דבריו שנשתנה המנהג בזמן הזבח"צ ומקודם לא נהגו כן, הלא הזבח"צ שם מתאונן על מנהג זה ומנהג טעות ל"ש מנהג, וכתב הזבח"צ בסו"ד "וכן הזהרנו להרבה נשים שיעשו כן" עכ"ל).

הערה עב

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 188) שיש לאסור שימוש בסבון מוצק בשבת, משום נולד, ולא זכר שם מהאריכות שיש בזה ביבי"א בכמה דוכתי, וכ"פ בספר פחד יצחק (ערך בורית בשבת) שמותר לרחוץ בסבון בשבת, ולמד כן מדברי הרמב"ם וסיעתו ומרן הש"ע. גם המג"א כ' שיש מתירים בזה. (שלטי הגבורים שבת נא:). וכן פסקו: בשו"ת גנת ורדים (כלל ג' סי' יד), ביאורי הגר"א, שו"ת נוה שלום שולאל (סי' יא). שו"ת לשון לימודים (סי' קנו). ספר שביית השבת (מלאכת דש או' סא), ספר פה אליהו חמוי (דף קסט:), שו"ת פני יצחק אבולעפאי, שו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' קנח), ספר קצוה"ש ח"ח (בבדה"ש עמ' נו). שו"ת ארץ צבי פרומר (סי' ע). ועוד. ובאמת שמצאנו להרמב"ם בתשובותיו (ירושלים תרצ"ד, סי' קלט), שכתב: ורחיצת הידים בבורית וזולתו מכל מה שלא ישיר השיער בהכרח, מותר. (עיי' שבת נ:)."

תשובה: אע"פ שאין הערה זו נוגעת לעינייני טהרה אלא לחלק או"ח הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא, מו"ר ועט"ר זצוק"ל הרחיב בעומק ורוחב בסוגיית זו בשו"ת שלו (מאמר מרדכי חלק ד' סי' פ"ד) והראיות לקמן בס"ד יובאו משם. הנה כתב הרמ"א (סי' שכ"ו סעי' י) "ואסור לרחוץ ידיו במלח וכש"כ בבורית שקוראים זיי"ף בלשון אשכנז (בנימין זאב סי' ר"ו) או בשאר חלב שנימוח על ידו והוי נולד" עכ"ל. הרי שלרמ"א יש לאסור בסבון שלנו משום נולד, ועיי' במרדכי פרק במה אשה, וסמ"ג והגהות מיי' (פכ"א מהל' שבת) וטור (או"ח סי' שכ"א) וכ"פ שו"ע הרב זלמן (אות י') חיי אדם (כלל ע' אות ב') קצוש"ע (סי' פ"ו אות ו') וכ"פ בבא"ח (ש"ש יתרו ט"ו) ובספר הזכרונות (דף נ"א והביאו כנה"ג בהגהות הטור בסי' זה). וכן יש להוכיח מדברי השו"ע לאסור בסבון דכתב בשו"ע (סי' שכ"ו סעי' י"ב) "יש להזהר שלא ישפשף ידיו במלח" וכתב ע"ז הט"ז שהטעם הוא משום איסור נולד וזה ע"פ דברי בעל התרומה (סי' רל"ה) וע"ע בב"י (סו"ס שכ"ג ובד"מ שכ"ו אות א') אמנם

יש לציין שמרן השו"ע פסק כוותיה ולא מטעמיה דאינו מודה לטעם של נולד (עיי' בב"י סי' ש"ב, וראה שם סעי' ט' ובשה"צ אות ל"ה) א"כ מאיזה טעם אסר השו"ע? נראה לומר דמתרי טעמי כדאי' בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח ח"י) חדא גזירא שמא יסחוט פירות העומדים למשקין ועוד משום סרך מלאכה נגעו בה דדמי למלאכה שבזמנא מים הללו וכנו' בב"י (סי' שי"ח אות ט"ז) ועיי' ש"ך אות ט') והסיק בבא"ח (יתרו י"ב) דלשו"ע אית ליה הני תרי טעמיה (ועי' כתונת יוסף או"ח י"ב) וכן ביאר גע"ו בר"פ (ח"ג או"ח י"ד) את פסק השו"ע (שכ"ח כ"ב) "מעבירין גלדי המכה וסכין אותה בשמן אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח" עכ"ל ומאיזה טעם אסר הלא לשו"ע ליכא דין נולד אלא משום טעם הב' שכ' רש"י גבי שלג דדמי למלאכה דבורא המים ועיי' ש"במה שהוכיח, נמצא דיש להוכיח מדעת השו"ע לאסור בסבון מוצק שנעשה נוזלי ע"י הרחיצה משום דאיתיה לשו"ע טעם שדמי למלאכה שבזמנא דבר חדש ועי' בכה"ח (ש"כ ס"ק ע"ד).

ומלבד כל זאת הנה יש עוד איסור הנוגע לאיסור דאו' והוא כאשר הסבון הקשה נעשה רך ומתמרח דהוא איסור ממרח וכדכ' בספר 'מעשה רוקח' על הרמב"ם (פרק כ"ב הי"ג) וז"ל "ומכאן יש ללמוד איסור רחיצה בשבת בבורית שקורין סאבון" (סבון) דהרי ממרח וממחק ובהכרח שהוא אב מלאכה ופסיק ריש' דניחא ליה וכ"כ הפוסקים ז"ל והוא פשוט ויש להזהיר ע"ז העם מאוד וכו'" עכ"ל. וכ"כ בתפארת ישראל (בכללית שבת הל' שבת אות י') והוסיף וז"ל "דבזיפ"ע (סבון) רכה לכו"ע אסור דה"ל ממרח" עכ"ל וכ"כ במשנ"ב (שם סק"ל) וכ"כ בכה"ח (שכ"ו ס"ק מ"ג) וכ"כ בא"ח (יתרו סעי' ט"ו) ויד אהרון (הל' שבת על הב"י סי' שכ"ו שיטה מ"ט) העולה מזה שיש לאסור הסבון מב' סיבות הא' משום נולד או לשו"ע משום שדמי למלאכה שבזמנא דבר חדש, והב' דיש סוברים שיש בו איסור תורה משום ממרח.

ומה שהביא ראיה מתשו' הרמב"ם כבר דחה מו"ר ועט"ר הראיה משם בשני ידיים וז"ל: (שו"ת מאמר מרדכי שם) "אמנם יש בתשו' הרמב"ם (של"ט הוצאת בלאו) תשובה שלכאורה אפשר ללמוד ממנה כאילו מותר להשתמש בסבון בשבת. וכך כתוב שם בקיצור נמרץ השאלה: "ואם יאסר רחיצת הידים בבורית בשבת מן תולדות טוחן או לא? ועונה הרמב"ם: "ורחיצת הידים בבורית וזולתו מכל מה שלא ישיר השיער הכרחי- מותר" משמע לכאורה שכוונת הרמב"ם להתיר שימוש בסבון בשבת. אך אם כן יקשה: איך המעשה רוקח והתפארת ישראל ושאר גאוני עולם שדנו בענין זה לא הביאו אותו, וביחוד יקשה על המעשה רוקח אשר כולו סובב על דברי הרמב"ם. והתשובה פשוטה, כי לשון הרמב"ם: "בורית" הינו העשב שממנו עושים את הסבון, כמו בורית כרשינא הנוכר בקטורת, ובו יש חשש של הסרת שיער, ולזה היתה השאלה משום טוחן השייך בעשב הזה ועל כך התשובה. אבל הסבון שלנו לא נקרא כך בלשון הרמב"ם (וראה בפירוש המשנה לרמב"ם נדה פרק ט' מ"ו שכתב: "וברית צמח והוא הידוע בשם "אלגאסול"). ויזכר לטוב הר"י קאפח (שליט"א) [צ"ל] שחקר בענין (בביאורו להלכות שבת פרק כ"א הלכה י"ב ס"ק מ"ד) והגיע למסקנא זו. אמנם דעתו של הר"י קאפח שונה בענין זה וכו', אבל מ"מ מתשובת הרמב"ם הזו אין ראיה להתיר סבון. וכבר הבאנו לעיל שגם מי שהתיר בסבון זה רק בסבון קשה ולא רך. עכ"ל, הרי שכל הראיות הנ"ל יעידון יגידון על האיסור לשימוש בסבון מוצק בשבת.

הערה עג

עו"כ שם:

"עוד כתב (עמ' 190) שתבדוק גם את הסדין ששוכבת עליו בנוסף לבדיקת בגדיה שלובשת באותו היום ולבדיקת עצמה. ע"כ. והפריז על המדה להחמיר גם לבדוק הסדין, בפרט כיום שלובשות בגד המהודק לגופה."

תשובה: זהו פסק השו"ע (קצ"ו ג') "ובלילה תשים סדינים הבדוקים מכתמים" עכ"ל. ע"ע רמ"א (או"ח תקנ"א ג') ורמ"א (יו"ד שס"א סעי' ה') מרדכי (שבועות תשל"ז) רוקח (סי' שי"ז) ואו"ז (ח"ב תנ"א) שו"ת מהרי"ל (ט"ו) ספר התרומה (פ"ז) הרא"ש (בקיזור הל' נדה ובתשו' כלל מ"ז) ורבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב) והרשב"ץ (נדה ס"ט ע"א) וכן העתיקו בהגהות רעק"א. וצריך לדקדק בלשון הרב, שמו"ר ועט"ר כתב "ויש אומרים שגם הציפה (כיסוי השמיכה) שעל מיטתה תהיה בדוקה מכתמים (חכמ"א כלל קי"ז סעי' ח') ומעיקר הדין אם החליפה את בגדיה הפנימיים די בכך וכו'" הרי שכתב את זה בשם י"א, וכן הדגיש שמעיקר הדין מספיק בגדים לבנים בלבד מטעם שיש להקל בזה בזמנינו שלובשת בגד לבן המהודק לגופה. וכן משמע מהסד"ט (ס"ק ב-ג) שצריכה לבדוק הבגד הסמוך לבשרה מכתמים וכמו"כ צריכה לבדוק הסדין בקומה ממיטתה.

הערה עד

עו"כ שם:

"עוד כתב (עמ' 191) שאשה שלא בדקה עצמה כלל, אין מה לשאול חכם, כיון שחייבת לעשות ז' נקיים מחדש. אולם היה לו לבאר שיש מקרים בנשים מסורתיות הבאות לטבול בלי בדיקות, אלא אחר המתנה של שבעה ימים, שאין להחזירה לביתה ולגרום מכשול לבעלה, דאחר שמקפידה לשמור טהרת המשפחה, אם יחזירה הדבר יכול לגרום שתפסיק בכלל מלטבול. ולכן יטבילה, ואח"כ ישתדלו להסביר לה היטב עניני הבדיקות. ולכן בשעה"ד גדולה כזאת יש להקל. [וע' בטה"ב ח"ב עמ' תצט, ובישן עמ' תעט. ובמכתבים מכתב ע]."

תשובה: נלע"ד שמו"ר ועט"ר בכוונה לא חילק בזה מפני שסב"ל שאף בציור של אישה מסורתית אין להקל, ונבאר דברינו בס"ד דכתב מרן השו"ע (קצ"ו, ד') "בכל יום מז' ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחיל פעמיים בכל יום אחת שחרית ואחת סמוך לביה"ש, אבל אם לא בדקה בכל ה' וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה אין לה אלא יום ח' בלבד ומשלמת עליו, וי"א שצריך שתבדוק היום הראשון מהז' וביום השביעי ואין להקל" (עי' ש"ך קצ"ב סק"ב) עכ"ל. ובחוו"ד (ביאורים שם סע' ג') האריך לבאר שכל שלא בדקה עצמה אף שלא הרגישה - טמאה מדאו", דימים נקיים ספורים ובדוקים בעינן, וכדמשמע מהגמ' נדה (ס"ט. ו) וכ"כ הסד"ט (קצ"ד סק"ד ד"ה נחזור על הראשונות ובריש סקי"ח ובסופו) והוכיחו כן בדעת הב"י (קצ"ו סוס"ק ד' עמ' קס"ג) שכ' שהואיל והוא פלוגתא דרבוותא אם צריך בדיקה בתחילתן וסופן או לא אין להקל בדבר שהוא

ספק איסור כרת (אמנם רוב האחרונים חולקים על מה שטמאה מדאו'). וכתב החת"ס (תשו' קע"ח) שאם בדקה רק ביום א' או רק ביום ה' בדבדע' שכבר לנתה עם בעלה יש להקל אך כ"ז בבדיקה בודאי בא' או בז', אבל אם לא בדקה בהם או רק באחד מהאמצעיים יש לחוש אפי' בדע' עיי"ש, כ"ש שאם לא בדקה כלל שיש לחוש אפי' כאשר לנתה עם בעלה, נמצא אחר כל הנ"ל ובפרט שכ' הב"י שהוא ספק כרת אין להקל אף במקרה שהביא הרה"ג המשיג שליט"א עד כמה שחשש.

הערה עה

עו"כ שם (עמ' תתסב):

"ועוד כתב שם (עמ' 191) שאין להקל אף בדעבד באשה שבדקה ראשון ושביעי, ובחלק מהימים של ז"נ הסיחה דעתה. ע"כ. אולם נעלם ממנו כל מה שהאריך בזה בטה"ב (ח"ב עמ' שמה) שד"ז הוא חידוש של המעיל צדקה, אך רבים מהאחרונים סוברים שיש להקל בזה, ולכן המיקל בזה יש לו ע"מ שיסמוך, שתטבול ולא תדחה הטבילה."

תשובה: באם הסיחה דעתה בטלו הימים הראשונים וצריכה לספור מחדש, כ"כ בשו"ת מעיל צדקה (ס"ג) הביאו פת"ש (קצ"ו ס"ג) ויש בזה ב' טעמים הא' שספירה שחייבה תורה היא שתתן דעתה עליהם (וכן משמע מהשו"ע שאם בדקה רק בשמיני לא עלו לה כי לא נתנה דעתה עליהם) והב' דכאשר סופרת מבררת שמרגישה אבל כשהסיחה דעתה אינה נותנת דעתה להרגיש אם ראתה או לא וחוששים שמא ראתה ולא הרגישה. והרבה גדולי האחרונים הסכימו עמו והם הסד"ט (סקי"ח) חת"ס (תשו' קע"ח) חכמ"א (כלל קי"ז סי"ב) וד"ת (ס"ק כ"ז) וכ"פ מו"ר ועט"ר בבא"ח (ש"ש צו י"ז) ואף שהקשו על טעם הב' של המע"צ (עי' תפארת צבי יו"ד סי' ח"י) כבר תירצו בזה בשו"ת אבני צדק (יו"ד סי' פ"ו) ולכן אף בדע' אין להקל.

הערה עז, עז

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 195) שאין להקל לעשות הפס"ט לפני יום החמישי לספירתה בין אם שמשה ובין אם לא שמשה, ואין לשנות ממנהג זה. ורק אם יש חשש של חילול שבת יש להקל לאותו הפעם, לסמוך על מרן השו"ע להמתין רק ארבעה ימים. ע"כ. והדבר תמוה, דהא אפי' אם שמשה וראתה מיד לאחמ"כ יום או יומיים, יכולה להפסיק בטהרה ולהמתין עד שיעברו ארבעה ימים, ואז תתחיל למנות ז"נ, וכמו שביאר בטה"ב (ח"ב עמ' רצט) עפ"ד שו"ת תפארת צבי, עבודת הגרשוני, מנח"י, תורת השלמים, סדרי טהרה, בדה"ש, ועוד. ובס' טהרת בת ישראל נסתייע מדברי החזו"א, דאף לכתחילה אפשר לעשות כן. ואעיקרא מ"ש שאם יש חשש חילול שבת יש להקל לאותו הפעם, תמוה מה כוחו גדול ממרן הש"ע שהתיר בשופי לחכות רק ארבעה ימים. פלא."

תשובה: תשובה לכל זה תמצא בס"ד לעיל הערה סג.

הערה עח

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 197) שאפי' ברואה כתם ולא שמושה ג' ימים לפני כן, גם בזה צריכה להמתין חמשה ימים לפני ז"נ. ע"כ. ותמוה אמאי החמיר כ"כ, ועיין בזה בטה"ב (ח"ב עמ' תכב-תכג) שדן האם גזרינן לא שמושה אטו שמושה, והעלה שלדעת מרן הב"י לא גזרינן, והוסיף בשם שו"ת נופת צופים (לרביפתחיה מרדכי בירדוגו) שכתב בלשון חריפה ביותר כנגד אותן חומרות. וע"ע שם בעמ' תמד-תמז לגבי כתם, שהרוצה להקל ברואה כתם אפי' בלי לחכות ארבעה ימים, יש לה על מה לסמוך. ע"ש. ואיך אפשר להערים חומרות בפרט בדור שלנו."

תשובה: כתב הרמ"א (קצ"ו י"א) "וכל אשה שרואה אפי' כתם צריכה להמתין ה' ימים וכו', ומה שסתם השו"ע ולא ביאר שצריך להמתין אפי' בכתם אין לסמוך כ"כ להקל דביאר בשו"ת בית דוד (יו"ד צ"ו, לר' יוסף דוד רבו של ר' יוסף מולכו בעל השולח"ג) דמר"ן עצמו הביא בב"י (סי' ק"צ ד"ה והאידנא מונין לה עמ' פ"ד) ד"ז בשם הסמ"ג (לאוין קי"א ל"ז ע"ג) וספר התרומה (צ"ה) ולא פקפק עליהם דכל מה שכתב בסו"ד שאלו חומרות יתירות הוא רק על גזרינן לא שמושה אטו שמושה וכן מה שגזרי' שמא תשמש בביה"ש, דכל משאו ומתנו של הב"י שם בענין זה, אבל לא דיבר מאומה מעניין כתם, אולם בסי' ק"צ (שם) הביא דברי הסמ"ג וסו"ה"ת דיש להמתין ו' עונות בכתם ולא כתב עליהם שום דבר, לכן בודאי שיודה הרב"י שגם בכתם צריכה ו' עונות (אמנם לשיטת הב"י זה רק בשמושה לפני"כ). ומה שהשמיט בשו"ע שיש דין פולטת אף בכתם, היינו משום דפשיטא ליה דשוה דין הכתם לדין ראתה כ"כ ברב פעלים (ח"ב יו"ד י"ז) וכן עי' במ"מ (איסור"ב פ"ו) בשם חכמי הצרפתים. ואפי' בדיע' אם לא המתנה וספרה כ' הלחו"ש (קצ"ו שמלה סקכ"ה) דיש להשלים הימים בדיע' ורק בטבלה נתיר בדיע' שלא להוציא לעז על הולד. וכ"כ בשו"ת חת"ס (קפ"ח) כן ביאר הבא"ח בשיטת החת"ס (עיי' ש"נ"פ) וכן יש לאסור בכתם לא שימשה אטו שימשה כ"כ הלבוש (קצ"ו, י"א) תוה"ש (סקי"ט) ובשבות יעקב (ח"ב יו"ד סי' ע"ג) וחכמ"א (כלל קי"ז ס"א) וכן נהגו הספרדים עי' חס"ל (סעי' ו) וברית כהונה (יו"ד אות נ' א-ג) ודעת כהן (פ) ובר"פ (שם).

הערה עט

עו"כ שם:

"עוד כתב שם, שגם כלה צריכה לכתחילה להמתין חמשה ימים לפני ז"נ, ורק אם זה יגרום לחופת נדה וכדו' רשאית לספור ז"נ מיד בסיום ראייתה. ע"כ. וגם כאן תמוה אמאי החמיר כ"כ, וע' בטה"ב (ח"א עמ' תצא תצג) שכתב שאפי' להרמ"א דגזרינן לא

שמשא אטו שמשא הכא שרי, דהכא לא הגיעה לכלל תשמיש מעולם. וכן פסקו הט"ז (סי' קצו ס"ט), ועוד אחרונים."

תשובה: כתב הש"ך (סק"כ) שכמו שהחמירו באשה שאין בבעלה בעיר שתמתין כך נהגו גם בכלה וכ"ה במהרי"ק (שורש ל"ה), ואע"פ שלא נזכר דין זה בפוסקים מ"מ לא יהיה אלא כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אמנם באם עיי"ז יבואו לחופת נדה לא תעכב את הספירה דחופת נדה אינה לכתחי' עי' ט"ז (סק"ז) וד"ת (סק"פ ט).

הערה פ

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 198) שיש להקל לכלה שנשמאה בדם בתולים, להמתין רק 4 ימים לפני ז"נ. ע"ש. אולם זו לא צריכה למימר, אלא הקולא היא יותר, שאם יש חשש שיגיעו ימי המחזור, תשב למחרת באמבטיא ותרחץ עצמה במים חמים היטב, שתפליט כל הזרע, ותפסיק בטהרה, ותתחיל למנות ז' נקיים. ע"ש בטה"ב (ח"א עמ' תקל). ומ"ש שיש להקל להמתין ארבעה ימים, לדין זה אינו קולא כי אם מעיקר הדין. וא"א לקרוא לדעת הש"ע קולא."

תשובה: כתבו הפוסקים שגם בדם בתולים צריכה לפרוש אמנם בשונה משאר ימים א"צ להמתין ה' ימים אלא ד' ימים בלבד, ושונה מכתם שכתם דנוהו חכמים כדם נידה אלא שלא בא בהרגשה, משא"כ דם בתולים לא בא מהמקור אלא שאסרוהו חכמים מכמה וכמה טעמים כדכתבנו לעיל הערה נ"ו, ולכן קל יותר מכתם, כ"כ הגר"מ גרוס (עי' שיעורי טהרה עמ' ג') ועו"כ החת"ס (יו"ד קנ"ד) דהקלו בדם בתולים משום בטול פו"ר, מ"מ צריכה לפרוש ד' ימים כדכ"ט (קצ"ג סק"ד) וד"ת (סק"י"ד) ועי' בא"ח (ש"ש צו ח') והגר"ש קלוגר (קנאת סופרים בהשמטות לשיירי טהרה סי' נ"ו) מיהו בפירסה נדה אחר בעילת מצווה פשוט דאין להקל למנות מיום ה' וצריכה להמתין עד יום ו' דאין להקל בה יותר מאשה אחרת, עי' סד"ט (סק"ה) וד"ת (שם).

הערה פא

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 208) דמי שטבלה ומצאה דבר החוצץ על גופה אפי' אם החפיה והטבילה היו באותה עונה, נוהגים לחזור ולטבול שנית, אא"כ שמשא עם בעלה. ע"כ. אולם ראה בטה"ב (ח"ג עמ' רנג) שכתב עפ"ד הסתם שהובא בשו"ע (סי' קצט ס"י, שהם הראב"ד האשכול הרמב"ן הרשב"א והטור) שאפי' אם היה הפרש זמן ביניהם, כיון שחפפה וטבלה באותה עונה, א"צ לחזור ולטבול."

תשובה: כ"כ הרמב"ם (מקוואות פ"ב הי"ז והכ"ג) והביאו השו"ע (קצ"ט י') ובב"י (שם) מבאר דברי הרמב"ם ומעמיד גירסתו וטעמו של הרמב"ם שמכיוון שיש כאן ספק הרי היא בחזקת טומאתה

אא"כ תאמר ברי לי שלא היה דבר זה עלי קודם שטבלתי וכדגרסי' בנדה (ס"ו ע"ב) בלשנא בתרא דהלכתא כוותי, והביאו הרשב"א בתוה"ב (הקצר ל"א) בשם יש מן הגדולים, וכ"כ הב"ח (קצ"ט, ט"ז). והוסיף שם: "מי הוא שיבא אחר גדולי העולם האלו להקל באיסור כרת" (והש"ך (ס"ק י"ד) ושירי טהרה (ס"ק ל"ג ד"ה "ולדינא") וכתבו להדיא דאין לחלק בין אם טבלה בב' עונות או באותה עונה- יש להחמיר ולטבול שנית, אא"כ שמשא עם בעלה שבזה יש לסמוך על הסתם בשו"ע (שם) והפוסקים שמקלים, בכדי שלא ינקפם ליבם.

הערה פב

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 213) שעדשות מגע שהרגילות להוציאן יום יום, וגם היא מקפידה להסירן לפני השינה או הרחצה, חוצץ, ולא עלתה לה טבילה אפי' בדיעבד. ע"כ. ותמוה שהחמיר כ"כ אפי' בדיעבד, וראה בטה"ב (ח"ג עמ' כה) שהעלה שבדיעבד שטבלה עמהן ולנה עם כעלה, אינן חוצצות, כיון שאינן מהודקות. ועוד דהוי ביה"ס שא"צ רק שיהא ראוי לביאת מים, וא"כ הוי תרי דרבנן מיעוטו שאינו חוצץ מה"ת, ובביה"ס. וכן פסקו האג"מ, שבט הלוי, שו"ת בית אבי, ועוד."

תשובה: עדשות מגע צריכה להסירם וחוצץ בדיע', כיוון שמקפדת עליהן שהרי דרכה להוציאן בשעת השינה דדמי ללפלוף יבש שבעין החוצץ (כבשו"ע סעי' ז') עפ"ד הרמב"ם (פ"ב מהל' מקוואות הל' כ"א) תוס' נדה (ס"ז ד"ה לפלוף) וסמ"ג (לאוין קי"א ל"ח ע"ד) ומשכ' הרה"ג המשיג שליט"א שאינן חוצצות כיוון שרפויית- אדרבה זו סיבה להחמיר כיוון שהטבע הוא שנופלות מהעין בתוך המים ויש לחשוש שעצמה עיניה ביותר שלא יפלו, כ"כ הגר"מ גרוס שליט"א (בשעורי טהרה פרק ט"ו עמ' תי"ד).

הערה פג

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 216) אישה שטבלה עם שיניים תותבות שאינם קבועות, וכבר חזרה לביתה, א"צ לחזור ולטבול. ע"כ. וכאן היקל יותר מדאי, וע' בטה"ב (ח"ג עמ' קל) שכתב שתחזור לטבול בלי ברכה, אא"כ לנה עם בעלה שאז אין לה לחזור ולטבול."

תשובה: כתב מו"ר ועט"ר ששיניים תותבות שדרכה להוציאם תוציאם לכתחי', דיש לדמותו לטבעת שאינה מסירה אלא בזמן לישה שכ' הראב"ד שחוצצת, מיהו בדיע' אם הלכה לביתה אין מצריכים אותה לשוב ולטבול, דכ' בבני"א (קי"ט י"ב) שכלל בידיו שכל העשוי לנוי אינו חוצץ אף שיש בו ממש וזה עפ"ד הרשב"א (תוה"ב ש"ז בסופו ובקצר ל"ב): (והרא"ש (נדה הל' מקוואות סי' כ"ז) ובתשו' הרמב"ן (סי' קכ"ד) וא"כ יש להתיר בשיניים תותבות משום דעשויות לנוי, וראיה לדבר מדברי הרמב"ם (הל' שבת פ"ט ה"ז) שמתיר לצאת בשבת בשן של כסף שאינו ניכר ואין

חשש שתוציאנו, והנה בגמ' שבת (ס"ד) גזרו שכל דבר שצריכה להסירו בשעת טבילה אסור לצאת בו בשבת, ואילו היתה צריכה להסיר השן התותבת בשעת טבילה מדוע התיר הרמב"ם לצאת בה, אלא וודאי שאינה חוצצת בטבילה (ודומה לזה הוכיח התשב"ץ ח"ג ס"ח עיי"ש ושג"א) אמנם יש שחלקו על ראייה זו (עי' גידולי טהרה סי' כ"ב) ולכן כתב מו"ר ועט"ר שדין זה הוא רק בדיע', וכן הוא דיע' הואיל וצריכה לכתחי' להסיר כל דבר אף שאינו חוצץ כדלקמן הערה פ"ד, וכ"פ גע"ו מו"ר ועט"ר בבא"ח (שמיני ש"ש ח).

הערה פד

עו"כ שם (עמ' תתסג):

"עוד כתב (בעמ' 224) שאם טבלה עם שעון או צמיד וכדו' והם רפויים, אם עדיין נמצאת במקוה תסירם ותחזור ותטבול. ותמוה שפסק נגד הש"ע, וראה בטה"ב (ח"ג עט קט) שהעיקר כד' מרן השו"ע (בסי' קצח סע' כג) שהטבעות והנזמים אם הם רפויים אינם חוצצים בטבילה. וא"כ אמאי להצריכה לטבול שוב, נגד דעת מרן להדיא."

תשובה: הנה אף שכתב השו"ע (קצ"ח סע' כג) שרפוי אינו חוצץ, מ"מ אם היא עדיין במקוה תחזור ותטבול. וזה מב' טעמים, האחד שכ' הרמ"א (קצח, א) שלכתחי' לא תטבול בדברים שאינם חוצצין גזירה אטו דברים חוצצים ומקורו מהגהות שערי דורא (סי' י"ב ד"ה חוטין) וכ"כ במאירי עירובין (ד' ונדה סו) ותוס' (ב"ק פב ד"ה שתהא, כן משמע שהבין בשיטתו הגר"א הכא) ועי' פמ"ג (סי' שג בא"א סק"ד) וכ"כ בסד"ט (סק"ו) וכתב הלבוש (סעי' א) שאע"פ שמדאורייתא אסור דוקא רובו המקפיד - זהו לעיכובא, אבל מצוה להסיר גם כל דבר ולכן גם בנדרו"ד נצריכה לטבול שנית בעודה במקוה בכדי שתהיה טבילתה לכתחי' ולא הוי גזירה לגזירה דהלכתא אדיעבד נאמרה. ועוד טעם לאסור ברפוי משום חשש לשיטת הבית הלל (ס"ק ג) שכ' שגם רפוי הוי לעיכובא והביאו הפת"ש (ס"ק יג) ולדבריו יש להקל רק בשמשה, וכ"כ בשו"ת מעיל שמואל (סי' יח) ובשו"ת דבר משה (לר' חיים משה ב"ר יוסף דוד בעל הבית דוד סי' כח) בארות המים (סי' יא) מלך שלם (סי' י) ושולחן גבוה. והוכיחו כל הפוסקים הללו משיטת השו"ע באו"ח (קס"א, ג) שכ' שצריך להסיר הטבעת מעל ידו בשעת נט"י, וביאר ברמ"א דאפי' הוא רפוי כדכ' בב"י (שם עמ' קכ"ז ד"ה וכתוב עוד) דאין אנו בקיאים בשיעור רפיון, וכן משום דלא ליתו להתיר אף במהודקות, והדין נותן שאם בנט"י דרבנן החמירו כל שכן בטבילת נדה דאורייתא דהוי לעיכובא. אמנם אין שיטה זו להלכה דכל האחרונים פסקו כשו"ע הכא דרפוי אינו חוצץ כ"ה בסד"ט (ס"ק מג) לבושי שרד (בח"י הל' נדה). ובשו"ת זרע אמת (ח"ב י"ד סי' פו) העלה דלכתחי' יש להסיר הרפוי מיהו בדיע' עלתה לה טבילה, וכ"כ הלח"ו"ש (ס"ק נ"ה) ערוה"ש (קצ"ח סעי' נ"ב) ושו"ת ראש משביר (סי' יד טו) נמצא ששיטת מו"ר ועט"ר בדרכי טהרה (טז, סג) ככל הפוסקים הללו, ואעפ"כ מהיות טוב נצריכה לטבול שנית בעודה במקוה לצאת אליבא דכו"ע שלא תהיה טבילתה בדיע' הואיל וחשו לזה פוסקים רבים.

הערה פה

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 229 בתשובה כ"ח) אשה שטבלה ומוך דחוק נשאר באו"מ, אפי' שימשה עם בעלה חוזרת וטובלת "בברכה". ע"כ. ונעלמו ממנו כל הפוסקים שהובאו בט"ה ב"ב ח"ג (עמ' קנא ד"ה מעשה באשה), ובח"ב (עמ' שעה) דאם עברה וטבלה באופן כזה, יש לצרף גם את סברת הרמ"ע מפאנו שמקום שאינו מתגלה בשום פעם, לא בעי' ראוי לביאת מים, וכן סברת המהרש"ם דכיון שהעד הוא של פשתן ובר, המים חודרים לתוכו ואינו חוצץ."

תשובה: בהיכא שטבלה עם מוך דחוק באו"מ לא עלתה לה טבילתה אף בדיעבד, משום שהנה או"מ הוא בכלל בית הסתרים שצריך שיהיה ראוי לביאת מים כבגמ' נדה (סו ע"ב) "לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים" עכ"ל. ובגמ' קידושין (כה ע"א) "נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי לביאת מים בעינן" עכ"ל. ולפי התוס' שם (סוד"ה כל הראוי) ובסוכה (ו' ע"ב ד"ה ד"ת ועוד בדוכתי טובא) הוא מדאורייתא, ובתשובה מאהבה (ח"א לו) הוכיח כן מדעת הרמב"ם (הל' מקואות פ"א הל' י') ומהשו"ע (קצ"ח סעי' כ"ה) דאו"מ ראוי לביאת מים מדאורייתא בעינן, עיי' ש"ב בראיותיו. וכ"כ בישועות יעקב (קצח סק"ו) אבני נזר (ח"ב ר"ס) ערוה"ש (קצ"ח כ"א) דביה"ס מדאורייתא בעי' ראוי לביאת מים. ובפרט שכאן יש להחמיר מעוד טעמים דהמוך דחוק בבית החיצון שלהלכה לא חשיב כבלוע. ועוד שהוא מיעוט המקפיד במקום תשמיש וזה עפ"ד התוספתא שמביאה הר"ש (ספ"ח דמקואות) ז"ל: "ר"ש שזורי אומר ביה"ס בנשואה חוצץ, בפנויה אינו חוצץ." ופירש הר"ש דנשואה מקפדת שלא יהיה דבר חוצץ במקום תשמיש, וכ"כ הר"ן (ס"פ שני דשבועות). אחר כל האמור כיצד יעלה על הדעת להקל כשיש מוך דחוק בביה"ס שהוא מיעוטו המקפיד ואינו ראוי לביאת מים.

ואין להקשות כיצד חציצה בביה"ס מדאו' דהא מדאו' אינה חציצה אלא ברוב הגוף? דבזכרון יוסף (סי' י' במילים אמנם נ"ל ליישב) תירץ דהכא שאינו ראוי לביאת מים כלל חשיב כמו קרצה שפתותיה או קפצה ידה, שהיו כאילו לא הכניסה חלק מגופה למים שאף מיעוט הגוף מעכב (ויש עוד תירוצים בזה) וע"כ לא פסק מו"ר ועט"ר כשיטת הרמ"ע מפאנו. ומה שהקשה משיטת המהרש"ם (ח"א קצט) נלע"ד לבאר שאינו כשיטת השו"ע, מפני שהמהרש"ם דן במוך דחוק של פשתן ומתירו מטעם שחציצה שע"י בגד אינה חציצה, והנה השו"ע (ס"ב) כתב שחוטי צמר וחוטי פשתן שכורכים בהן השיער בראש חוצצין, הרי לך שאף מין בגד חוצץ לפי השו"ע. וגם אם תאמר דהשו"ע מיייר בבגד מהודק ובבגד רפוי יתיר, לא תרצת מידי דהכא המוך דחוק מהודק ביותר ולא ראוי לביאת מים (בפרט לשיטתו שמו"ד צריך למלאת את כל חלל או"מ עי' ד"ט פ"ג, ט"ו), ואף חציצה שע"י בגד הוי חציצה בהיכא שמהודקים כדכ"ב בש"ך (סקנ"ו) בשם הרמב"ן (ס"ס שכ"ו) שמש"כ השו"ע בסעי' מ"ו שנדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה הוא רק בהיכא שהבגד רפוי אבל במהודק אף לשו"ע חוצץ. ועוד כתב במהרש"ם להקל דספק דרבנן לקולא ואף שכ' הרמ"א (סי' קי') שאין מקלין במקום שיש חזקת איסור והכא היא בחזקת איסור מ"מ הוי תרי דרבנן, גם שהוא מיעוט וגם שהוא בבית הסתרים ותרי דרבנן לקולא אף במקום שיש חזקת איסור ע"כ לפי דברי המהרש"ם, אמנם לפי דרכנו שביה"ס ראוי לביאת מים מדאורייתא בעינן אין כאן ספק דרבנן, אבל גם א"ת שביה"ס ראוי לביאת מים מדרבנן, א"א לסמוך על דברי

המהרש"ם דכ' הגרעק"א (שו"ת רעק"א סי' ס) שתרי דרבנן מועיל רק במקום שיש ב' ספקות והנה הכא איכא רק ספק אחד האם המו"ד היה רפוי או מהודק, והרי שחזקת האיסור ביררה את הספק ואמרי' שהיה מהודק ולא יועיל בזה מה שהוא תרי דרבנן, ולכן יש לאסור טבילתה במוך דחוק אף בדיע' (כנלע"ד בשיטת מו"ר ועט"ר ועי' בשיעורי טהרה עמ' שסו שביאר הראיות הנ"ל) וכ"פ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה יו"ד כ"א) ולענין שצריכה לברך הארכנו בזה טובא בס"ד הערות ד, והערה נ"ב ובפרט שהכא לא עלתה לה טבילתה מדאורייתא.

הערה פו

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 230) שעור קשה ברגל שדרכה להוציאו חוצץ. וזה אינו וראה בטה"ב (ח"ג עמ' עח) שמכיון שמיעוטו המקפיד אינו אלא מדרבנן יש להקל".

תשובה: הנה אע"פ שמיעוטו המקפיד הוא מדרבנן, כבר כתבו הבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ל"ב) והשוואל ומשיב (קמא ח"ב עי' ק"ו) ועוד אחרונים שאף מן התורה אינה טבילה, מאחר שהחכמים קבעו שהוא חציצה הרי שהפקיעו לטבילתה. והאריכו בראיות טובא עיי"ש, וכמו שמצינו (סוכה ג ע"א) בסוכה שאי"ב כדי ראשו רוכו ושולחנו שהוא מדרבנן דלא יצא יד"ח מדאו' (וכדכ' התוס' שם). ובפרט בנדו"ד שמיי' בעור קשה שמקפדת עליו דעומד להינטל וכל העומד להקצץ כקצוץ דמי וחוצץ, כמו שמצינו בצפורן שפירשה ואבר ובשר מדולדלין כדכ' בב"י. לכן פסק מו"ר ועט"ר שעור קשה שברגל חוצץ.

הערה פז

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 232) שבשעה"ד גדולה יכולה לטבול בביה"ש, ולא תחזור לביתה עד הלילה, ואין לסמוך ע"ז בלי שאלת חכם. ע"כ. והפריז להחמיר בזה, וע' בטה"ב (ח"ב עמ' תפז) שכתב שמעיקר הדין יכולה לטבול מיד אחר שקיעת החמה, באופן שתשוב לביתה בלילה, וכן היה המנהג בירושלים בהסכמת גאוני ירושלים, ולא הצריכו שתהא שעה"ד גדולה ושאלת חכם. ומ"ש בקול אליהו טופיק להשיג בזה על מרן אאמו"ר זיע"א, וראה עוד במכתבי הלכה מכתב קח אות ב'".

תשובה: אלו דברי גע"ו מו"ר ועט"ר בר"פ ח"ד (סי' כ"א) שיש להתיר בכה"ג רק באונס גדול ובאקראי בעלמא לכן פשיטא שתשאל לחכם, כמבואר באחרונים שאף שהוא דין דרבנן לא הקילו בזה עד שיהי' ודאי לילה ואפי' אם התפללו הקהל ערבית, עי' בשו"ת חינוך בית יהודה (פ"ב ערוה"ש (קצ"ט ט"ו) שו"ת בית שלמה (יו"ד חג"ד מ"ג) טוב טעם ודעת (תליתאה ח"ב סי' ס"ט הוסיף לבאר דזה שייך אף בנטמאת מחמת כתם ובכלה (עי' ש"ך סק"ט) ועי' בס' דעת תורה (עה) ועי' לקמן הערה פ"ט בטעם הדין.

הערה פח

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 233) שאפי' במקום אונס ביום הז' אין לטבול כלל וכלל. ע"כ. אולם ראה בטה"ב (ח"ב עמ' תקיג) שכתב שאע"פ שאפי' במקום אונס לא תטבול ביום הז', בשעה"ד כמו בזמן המגיפה או מלחמה, יש להקל שתטבול ביום השביעי סמוך לשקיעה, באופן שלא תשוב לביתה עד צאה"כ."

תשובה: כתב מרן השו"ע (קצ"ז סעי' ד') "היכא דאיכא אונס כגו' שיראה לטבול בלילה מחמת צינה או פחד גנבים וכיוצ"ב או שסוגרין שערי העיר יכולה לטבול בשמיני מבעו"י אבל בשביעי לא תטבול מבעו"י אע"ג דאיכא אונס" עכ"ל. וזה אפי' באונס שלא תוכל לטבול לאח"מ כמה ימים עי' חת"ס (יו"ד סעי' ר"ב) שכן ביאר בדעת מרן בב"י, וכן דעת החזו"א (ועי' בשו"ת שבט הלוי (מהדו"ת ח"א יו"ד סעי' ק"ע). וגם מה שהתיר הב"ח לטבול מחמת האונס ביאר במי נידה (בקו"א) שהוא בדיע' רק בהיכא שטבלה כבר, ואף אם לא תחזור לביתה עד הלילה כבר כתב הרשב"ם דלא מהני עי' אבני נור (סי' ר"ג). ותימה על הרה"ג המשיג שליט"א שחושש רבות לברכה לבטלה, דמדוע לא יחשוש הכא שתראה לאחר טבילתה מבעו"י ונמצאת ברכתה לבטלה דחששו לזה התוס' (כתובות ע"ב ע"א) ורמ"א (יו"ד סי' י"ט) ואבנ"ג (שם).

הערה פט

עו"כ שם:

"עוד כתב שם שאשה שעברה וטבלה ביום הז' לפני השקיעה, יש מחמירים שתחזור וטבול לאחר צאה"כ, והיכא דאפשר ראוי לחוש לדבריהם. ע"כ. אולם ראה בטה"ב (ח"ב עמ' תפז) שאם עברה וטבלה אין להצריכה לחזור ולטבול. וזה עפ"ד הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א, ה"ה, האשכול, המאירי, הראב"ה, רבינו שמחה, וכ"פ מרן בשו"ע (בסי' קצז סעי' ה)."

תשובה: כתב הטור ריש סי' קצ"ז: "נדה דאורייתא אינה טובלת עד ליל שמונה, אבל זבה דבר תורה טובלת ביום ז' מיד אחר הנץ החמה, אבל חכמים אסרוה לטבול ביום ז' גזרה שמא יבא עליה אחר טבילתה ותראה ותסתור מנינה ונמצא שבעל זבה, הלכך האידינא אע"ג דנשי דידן ספק זבות נינהו וראויות לטבול ביום ז' אפילו הכי אסורות לטבול ביום ז' כדפי' משום גזירה. ולא עוד אלא אפילו רוצה להמתין עד יום שמיני או יום ט' לטבול אינה יכולה משום סרך בתה, פי' שסבורה שאמה טבלה ביום ז' ותעשה כן גם היא" עכ"ל. נמצא דבהיכא שטבלה מבעו"י ביום השביעי ישנם ב' מעכבים: האחד שמא תראה ותסתור והב' איסור סרך בתה, והנה כתבו השאלות (פ' אחרי שאילתא צ"ו) והרשב"ם מובא ברא"ש, והראב"ד בבכה"נ (שעה"ט פ"ט) והמהרי"ל (טבילה א) שכל מה שהתיר ר"ת הוא רק ביום השמיני אבל לא ביום השביעי עי' בטור שם ור' ירוחם. וכ"כ בשו"ך (סק"ו) והלקט יושר (יו"ד ח"ב עמ' כ"ג ענין א) חכמ"א (כלל קי"ח סק"ב)

לחו"ש (סק"י) ומקו"ח (ס"ק כ"ח) דאף בדיע' לא עלתה לה טבילה וצריכה לחזור ולטבול כיוון שטבילה באיסור וגורו רבנן אף בדיע' וכ"כ בב"ח, אמנם להלכה לא קי"ל הכי ולכן פסק מו"ר ועט"ר שהיכא דאפשר ראוי להחמיר כמותם ולחזור ולטבול בלילה כהכרעת הש"ך (ס"ק י"א) וערוגות הבשם (יו"ד סי' קפ"ד) ועי' פת"ש (ס"ק י"ג) וברכ"י (סק"ב) וכ"פ בישכיל עבדי (ח"ו יו"ד בהשמות ג).

הערה צ

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 234) להתיר בפשיטות לטבול בליל שבת אחר צאה"כ במים פושרים. ושא"צ לטבול בער"ש בביה"ש. וזה אינו לדעת מרן שקיבלנו הוראותיו, וראה בטה"ב (ח"ב עמ' חפה) שאין להתיר בזה אלא בשעה"ד, שיכולה לסמוך בזה על המתירים, אבל לכתחילה צריכה לטבול בביה"ש (כי מדברי מרן השו"ע מוכח להדיא שאוסר לרחוץ בשבת גם בפושרים ולא רק במים חמים)."

תשובה: הנה נהגו בכל המקומות לחמם את מי המקוה לטבילת הנשים גם בשבת (באופן המותר) וגע"ו מו"ר ועט"ר מרן הבא"ח האריך בזה טובא להתיר בשו"ת רב פעלים (ח"ב יו"ד כ"ו, וח"ד יו"ד ט"ו) ועיקר הטעם שהקלו הווא מפני שמר"ן חזר בו בסוף ימיו ואמר שכל הגזירה של מים חמים הוא רק לטהרות ולא לאשה לבעלה לכן אנו יכולים לסמוך על זה, ובארץ חיים (יו"ד סי' רי"א סעי' ע"ה) מאריך בזה מאד וגם מכיוון שחמירא סכנתא שיש אומרים שלא טוב לטבול במים קרים, ורבים לא יכולים לטבול במים קרים ועי' במה שהאריך בזה להתיר מו"ר ועט"ר בשו"ת מאמר מרדכי (הלכות שבת, ח"ד סימן צ"א) עי"ש ותרוה נחת, וכן העלה בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו יו"ד בהשמות ג).

הערה צא

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 235) שאם יכלה לטבול בחול והזידה ולא טבלה לא תטבול בליל שבת (אחר צאה"כ). ע"כ. אולם ראה בטה"ב (ח"ג עמ' רמה-ר) שכתב שאע"פ שעליה להשתדל בכל עוז לטבול בביה"ש, מ"מ אם לא הצליחה אין לה לדחות את טבילתה."

תשובה: כ' הרמ"א (ס"ב) ומותרת לטבול ליל שבת אם לא יכולה לטבול קודם לכן וכו' ואם היה אפשר לה לטבול קודם לכן כגו' שהיה אחר לידה או שלא היה בעלה בעיר ובא בע"ש - י"א שאסורה לטבול וכן נהגו במקצת מקומות. אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר" עכ"ל, והמקור לדבריו מהמרדכי (בשבועות סי' תשנ"ב הובא בב"ח) ובתרוה"ד (רנ"ה, רנ"ו) וכן המהרי"ל (סי' קל"ט) ביארו שאע"פ שמבואר בגמ' ביצה (י"ח) דמותר לאדם לטבול בשבת דמחזי כמיקר ולא כמתקן, אבל עתה נהגו שלא לרחוץ כל גופו בשבת אפי' בצונן (כמבואר באו"ח סי' שכ"ו) מכמה חששות

כגו' שמא יסחוט שיער, טלטול מים, טלטול אלנוטית ושמא יעשה כלי שיט (עי' מהרי"ל החדשות צ"ו) וא"כ בטל ההיתר של מחזי כמיקר וחזר החשש שנראה כמתקן, אמנם באם בעלה בעיר משום שטבילתה מצווה התירו לטבול בשבת ולא חששו למה שמחזי כמתקן, אבל בהזידה ולא טבלה לפנ"כ לא נתיר לה לטבול אחר צה"כ של שבת דהיא גרמה לעצמה.

הערה צב, צג

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 240) שגם ספרדיות יטבלו פעם אחת ללא ברכה, ויברכו אחרי זה ויטבלו שנית. ותמוה שמורה לכתחלה נגד הש"ע, ואינו חושש לברכה לבטלה, שאחר שכבר טבלו, והיא טהורה, היאך תברך בטבילה השניה, האם אין בזה חשש ברכה לבטלה?

עוד כתב שם שתכין בתחילה שלא לצאת י"ח בטבילה הראשונה, ואז תברך ותטבול שוב. ע"ש. הנה בטה"ב (בהערה עמ' קצט"ד"א) העלה שא"ז מועיל, וכיון שטבלה שוב אינה יכולה לברך. ואין הדבר תלוי בכוונתה."

תשובה: בטבילה ראשונה יכולה לכוון שאינה יוצאת יד"ח ומתנה שאם הטבילה השנייה היא היותר נכונה מצד הברכה שתצא בראשונה ולא בשנייה (כ"כ כתב בחקרי לב יו"ד ח"ג ס"י ל"א עפ"ד השל"ה בשער האותיות אות ק' דף-ק"א) ומועיל לה שתברך על טבילה שנייה, ותנאי זה מועיל מפני שכל מה שכ' מר"ן השו"ע (קצ"ח סעי' מ"ח) שנדה שטבלה בלא כוונה טהורה לבעלה זה כשלא כיוונה בסתמא, אבל בכוונה הפכית כדהכא שמכוונת לא לצאת יד"ח ודאי שמהני שלא תצא בזה כדכ' הראשונים גבי מצוות א"צ כוונה שכשמכוין שלא לצאת לא יצא, כדכ' התוס' סוכה (ל"ט ד"ה עובר לעשייתו) תרי"ג אפ"ק דברכות (י"ב) ר"ן (ר"ה כ"ח ע"ב בשם רבינו שמואל) והביאם מר"ן בב"י (או"ח תקפ"ט). ושייך לדמות דין מצוות אי"צ כוונה לכוונה בטבילה כדכ' האו"ז (ח"ב סו"ס רס"א) והגהות אושרי (ר"ה פ"ג) וכן הרש"ש (בפ"ב דחולין סי' י"ג) כ' שהשוחט בכוונה שלא תועיל השחיטה- אין השחיטה מכשרת (אמנם עי' אמרי בינה הל' שחיטה סי' ז') אמנם יש להעיר שכל מש"כ לעיל שכוונה מעכבת בטבילה הוא לסיוע בעלמא כיצד לא תחשב ברכתה לבטלה ע"י טבילה זו, אמנם למעשה קי"ל שכוונה אינה מעכבת בטבילה (ואכמ"ל). וכל זה לפי מרן השו"ע של"צ כוונה בטבילה, וכש"כ לפי הרמ"א שכ' שבאם לא כיוונה "יש מחמירין ומצריכין אותה טבילה אחרת, ויש להחמיר לכתח"י" עכ"ל. וכתב הרמ"א כן מפני שחושש לשיטת ריו"ח בחולין (ל"א ע"א) שבלא כוונה אף לביתה אינה טהורה, והנה עניין זה שתכוין לא לצאת הביאו החקרי לב (שם) ובזה יוצאת אליבא דכו"ע.

ואפילו לא התנתה כלל, כל עוד לא יצאה לגמרי מבור הטבילה לא נגמרה טהרתה כדכ' בכסף משנה (המובא בשל"ה שם) שהטובל נטהר ביציאתו מן המקווה וכ' שו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ל"ט) דהיינו שדווקא כשיצאת לגמרי מן המקווה נטהרת, ולכן שפיר יכולה לברך בין טבילה ראשונה

לשניה דחשיב עובר לעשייתן הואל ולא נגמרה טהרתה עד שתצא, וליבי אומר לי שנטה מו"ר ועט"ר לסברא זו דאילו סב"ל כחקרי לב כמבו"ל היה צריך לבאר בספרו שצריכה להתנות שלא תצא בזו אם אינה נכונה מצד הברכה וכו' ומדלא כתב כן אלא כתב בסתמא שתטבול ב' טבילות ותברך ביניהן נראה שסמך על דברי הכס"מ ושפיר חשוב עובר לעשייתן עד שתצא מן המקווה (אמנם גם זה אינו מוכרח דכבר כתב בחקרי לב שאף שאינו בקיאות להתנות- לב ב"ד מתנה עליהן, ובין כך ובין כך מיושב שפיר).

הערה צד

עו"כ שם:

"ובעיקר מ"ש כמה פעמים שמברכת אחר הטבילה, הנה בטח"ב (ח"ג עמ' קצו) האריך בזה מאד, וגם בספריו יבי"א יש אריכות בזה מלפני כששים שנה, וכתב שחייבות לברך לפני הטבילה דבעינן עובר לעשייתן. ואיך לא חשש לספק ברכה לבטלה לברך אחר העשייה. ובזמנינו שהמקוואות חמים ויש בהם הבל וזוהמא מרוב חימום המים, צריכה לברך בחדר הסמוך בעודה לבושה בחלוק, ומיד אח"כ תפשוט את חלוקה באין אומר ודברים ותכנס לטבול."

תשובה: הנה נחלקו השו"ע והרמ"א האם גם בברכת הטבילה יש לברך קודם לכן או לא, דהשו"ע פסק שתברך קודם לכן כתוס' בשם ר"ח בשם ר' האי גאון (פסחים ז' ע"ב וע"ע תוס' חולין דף קל"ו ע"ב) ותשובת הגאונים ושו"ת הרי"ף (סי' רח"ץ) והרמ"א פסק כבה"ג שכל טבילות מברכים אחר טבילה ולא דווקא בטבילת גר, והנה אף שכתב מר"ן השו"ע לברך קודם לכן כבר נהגו בני ספרד כרמ"א לברך אחר טבילה ראשונה ולברך ולטבול שוב אח"כ כמובא בשל"ה לעיל, דכ"כ הרב החיד"א בשו"ב (סי' ר' ע"ב) חסד לאלפים (יו"ד סי' ר') ארץ חיים (סי' ר') בא"ח (ש"ש שמיני י"ט ועו"ה בא ה') נתיבי עם (סי' ר') וע"ע במחזיק ברכה או"ח (סי' פ"ד אות ב') שכ' שאין לערער על מנהג הנשים המברכות בתוך המקווה (ועי' שלחן גבוה או"ח תכו' ס"ק ט"ז) ואין להקשות נימא ספק ברכות להקל דאין אומרים סב"ל נגד מנהג) והסברא למנהג הזה כ' השערים מדורא והראב"ן (סי' שכ"ח) שתהיה הברכה בטהרה דאכתי גברא לא חזי, ועוד כיוון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך קודם הטבילה לא חילקו וקבעו ברכת כל הטבילות אחר הטבילה (וכ"כ התוס' ברכות נ"א ע"א ד"ה מעיקרא גברא) וא"ת הלא זו ברכה לבטלה שאין כאן מברך עובר לעשייתן? תשובה לזה, שראשית הנה גם בהיכא שמברכת קודם כניסתה למקווה יש הפסק אפי' בשתיקה עד שנכנסת למקווה כדכ' בשו"ע הר" זלמן (הל' נט"י סי' קנ"ח ט"ז), ועוד חשש שלא תסיח דעתה בדברים המפסיקים, וכאשר מברכת בעודה במקווה ליכא כל החששות הנוכחים דלדעת הרבה פוסקים אפשר לברך גם אחר המצווה כדהביא בפר"ח (סי' י"ט סק"ג) והוא דעת האו"ז והרשב"א במנחות (ל"ו) וכן יש לצרף מה שעוסקת עדיין במצוות הטבילה כמו שמצינו לגבי נענוע בלולב (כ"כ הגר"מ גרוס בשיעורי טהרה פרק י"ט).

וממה שחשש שאין לברך במקווה מחמת שהמקוואות חמים ויש בהם הבל וזוהמא הנה ודאי לכו"ע שאם זה הציור הרי שאין לה לברך במקווה, אמנם כיום ב"ה אינו כן והמקוואות נקיים וצלולים, ואף שמחממים המים ליכא מידי כדכ' בחיד"א (במחזיק ברכה פ"ד סק"ב) וכן אין חשש מדין איסור ד"ת במרחץ (המובא בגמ' שבת דף י') דהנה המקווה הוא חדר בפנ"ע שאין מתרחצין בו ודינו כבית אמצעי שבמרחץ שאפשר לברך בדיע' כדכ' המשנ"ב (פ"ד סק"ד) ובפרט שלפי הפרי מגדים כשהיא בתוך המים חשיב רשות אחרת ואין דינו כבית אמצעי, ובפרט שכיום ליכא הבלא במקווה כבבית המרחץ שמאווררים המקוואות בונטות וכדו'.

הערה צה

עו"כ שם (עמ' תתסד):

"עוד כתב (עמ' 242) שאם טבלה בקומה זקופה ולא בכפיפה כנדרש, י"א שלא עלתה לה טבילה, ולכן אם נוהגת לטבול פעם אחת, אפי' חזרה לביתה תחזור ותטבול, ואם שימשה עם בעלה תעשה שאלת חכם. ע"כ. וזה נגד הש"ע בסתם (סי' קצח סל"ה), עפ"ד הרמב"ם שלא אמרו כן אלא לטהרות ולא לבעלה. וכ"כ הסמ"ג בשם הערוך, ס' האשכול, דבדיעבד עלתה לה טבילה. [וא"צ לשאלת חכם]. וכבר אמר הב"י עצמו (שיו"ב סי' סא) שדעתו תמיד לפסוק כהסתם. וכ"פ בערוה"ש, ובשואל ונשאל, ועוד."

תשובה: הנה בדיעבד כתב השו"ע (קצ"ח, ל"ה) שעלתה לה טבילתה והוא כדברי הרמב"ם הסמ"ג והרשב"ץ והערוך דסב"ל שכל מה שנא' בגמ' נדה (ס"ז) שצריך שתטבול דרך גדילתה ומשמע לעיכובא הוא רק לטהרות ולא לבעלה, אמנם דעת הי"א בשו"ע שלא עלתה לה טבילתה היא דעת הראב"ד המובא בתשו' הרמב"ן שאף לבעלה לא עלתה לה טבילה, כדביאר רש"י בנדה (שם) דהטעם שהצריכו חז"ל שתטבול בכפיפה וכו' הוא כדי שלא יתכסו חלקים מגופה שלא יבואו בהם המים, וזה גריעא מחציצה במיעוטו המקפיד מדרבנן, דהתם באו מים אלא שחוצץ ואילו הכא לא באו מים כלל ושמא אף מה"ת לא היתה כאן טבילה כדביאר כ"ז בחזו"א (סי' צ"ה סק"ב וסק"ג) ובב"ח כבר פסק כן. אמנם למעשה הורה מו"ר ועט"ר שבאם היא במקווה תטבול שוב, ואם הלכה כבר וטבלה ב' טבילות א"צ לאזור ולטבול כדכ' בט"ז (ס"ק ל"ח) ואם שמשה עם בעלה תשאל לחכם ובה יוצאת אליבא דכו"ע (ועי' סד"ט ס"ק ע"ב וע"ו, ערוה"ש, חכמ"א, מהרש"ם ח"ג סי' ט"ו) ושו"ת אבני נזר (יו"ד סי' רס"א).

הערה צו

עו"כ שם:

"עוד כתב שם (בעמ' 243) שאחר הטבילה אין להתקלח באמבטיה חמה בעודה במקוה, ע"ש. אולם זה אינו, ועיי' בזה בטה"ב (ח"ג עמ' קפט, ובהע' שם באורך) שכתב בפשטות שמותרת להתרחץ באמבטיה אחר טבילתה, וכיום אין לחוש בזה משום

גזירת מרחצאות, כי גזירה זו היא רק לתרומה, ומעולם לא גזרו לחולין, ובעלה מוגדר כחולין. וא"כ כל אפי"א שוין להקל ומותרת להתקלח. וז"ב. ע"ש מש"כ בכל ההערה."

תשובה: אחר הטבילה אין לה להשתטף במים שאובים עד שובה לביתה, מקור דין זה הוא מהגמ' שבת (י"ד) שהבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר טבילה פוסל את התרומה, וכתב האור זרוע נדה (של"ח) ומרדכי שבועות (סי' תשנ) בשם רשב"ם שגזרו כן אף באשה לבעלה, אמנם בשובה לביתה מותר לה דהכא אין חשש שיאמרו לא מי המקוה מטהרים וכו' כי כבר אינה נמצאת במקוה, וכן יש להסתמך על הסוברים שגזרו רק לתרומה, ועוד שהלחו"ש (סי' רא ס"ק קכה) כ' שלא אסרו אלא הבא כל גופו במים משא"כ כמשתטף בהם כבמקלחת מותר, לכן יש להקל לה לרחוץ במקלחת בשובה לביתה, וכ"כ הברכי יוסף (סקכ"ה) ובשו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' טו)

הערה צז

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 244) שאשה שחוששת שירגישו בטבילתה (כגון שמתארחת), יש לה לדחות טבילתה, כדי שלא יודע ענין טבילתה. אולם בטה"ב (ח"ג עמ' קפד בהע') כתב, שאם במקרה באו ההורים וכדו', אע"פ שיש להסתיר מהם הטבילה עד כמה שאפשר, מ"מ אין לדחות הטבילה מפני כך, ואם יכולה תמציא להם כמה תירוצים שהולכת לעזור לאיזו זקנה וכדו', ושכ"כ בשיעורי שבט הלוי. וע"ע בשו"ת יבי"א (ח"ה יו"ד סי' יט או' ג')."

תשובה: כתב הרמ"א (סו"ס קצ"ח) "יש שכתבו שיש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה, וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הבריות שלא ירגישו בהן בנ"א, ומי שאינה עושה כן נאמר עליה ארור שוכב עם בהמה". עכ"ל. וכדאי' בגמ' עירובין נ"ה ע"ב (עפ"י רש"י שם). ע"כ נוהרים ישראל מאד מאד להצניע טבילתן ומחמת חומרת הדבר כתב מו"ר ועט"ר שבאם חוששת שירגישו בטבילתה תדחה ליום אחר שלא יאמר עליה ארור וכו' (ואחז"ל בשבועות ל"ו "ארור בו קללה בו נידוי וכו') וכתב ר' יונה (אגרת התשובה) שהנהרת בזה מובטח לה שיהיו בניה צדיקים וכשרים.

הערה צח

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 245) שמי המקוה צריכים להיות זרת מעל טבורה, והוא שיעור 30 ס"מ. ע"ש. והחמיר כן ע"פ שיעור החזו"א. וכן החמיר שאם אין שיעור זה לא תטבול, ותעשה שאלת רב. אולם זה אינו נכון, וע' בטה"ב שכתב ששיעור זרת הוא 24 ס"מ, כי כל טפח הוא 8 ס"מ כשיעורי החכמים הספרדים מדורי דורות, וכפי שסיכם

בשיעורי מהר"ח נאה. וראה בילקו"י סוכה אריכות בדבר השיעורים. וע"ש בטה"ב שהביא בשם השבט הלוי, שגם החזו"א היקל בזה בשיעור של 25 ס"מ. ומה שהחמיר בדרכי טהרה לעשות שאלת רב אם אין שיעור זה, אינו מובן, ועיין בטה"ב שכתב, שכ"ז רק לכתחילה ולא לעיכובא. והיאך נעלמו מעיניו דברי הפוסקים בזה. וע"ע בהליכו"ע (ח"ה עמ' קמא) שהעלה שיש להקל אפי' ב- 20 ס"מ, ובדיעבד אפי' אם היו המים גבוהים מן המותניים מעט, עלתה לה טבילה. ע"ש. וא"כ אינו מובן אמאי בדרכי טהרה החמיר בזה כ"כ.

תשובה: אחר המחילה נפלה כאן טעות. מו"ר ועט"ר כתב במפורש "מי המקוה צריכים להגיע לפחות עד כ-30 ס"מ מעל טבורה של האשה כדי שלא תצטרך להתכופף יתר על המידה בעת טבילתה, ובדיעבד אין זה מעכב" עכ"ל ומש"כ בהערה אם המים מגיעים זרת מעל לטבורה- לא תטבול, ותשאל שאלת חכם הוא כדי שלא תתכופף יתר על המידה ולא יגיעו המים לכל חלקי גופה שמעכב אף בדיעבד כמו שביארנו ד"ז לעיל הערה צ"ה.

הערה צט

עו"כ שם:

"עוד כתב (בעמ' 274) שבת"ב מותר בנגיעה ביום "רק לצורך". ע"כ. אולם ראה בחזו"ע ארבע תעניות (עמ' שז) שכתב שבת"ב א"צ להחמיר בנגיעה ובמסירה מיד ליד ומותר לכו"ע."

תשובה: הנה בת"ב יש להזהר בנגיעה כדכ' בדרכי משה (אות ז) ומג"א (י"ט) ומשמע שגם ביום יש להזהר, וכן בחיי אדם (כלל קל"ה י"ב) משנ"ב (ל"ז) ובבא"ח (דברים כ"ג) כתב דאסור ליגע בה וגם להושיט דבר מידו לידה בלילה נכון להחמיר.

הערה ק

עו"כ שם:

"עוד כתב שם שת"ב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון נוהגים כהמחמירים "לאסור" תשמיש המטה, ורק במקום צורך או ליל טבילה וכדו' מותר. ותמוה ביותר היאך חלק על מרן השו"ע שפסק להדיא (בסי' תקנד סע' צט) להתיר לכתחלה. ומרן החיד"א בספרו מורה באצבע (סי' רלד) כתב, דלדידן בני ספרד כשחל ט' באב בשבת, מותר אף בתשמיש המטה, כדעת מרן שקיבלו הוראותיו."

תשובה: כתב הרמ"א (או"ח תקנ"ד י"ט) דיש לאסור תשמה"מ בת"ב שחל בשבת משום דהוי שבת כקובר מתו ברגל דנוהג דברים שבצנעה ולכן יש לאסור בתשמה"מ, וכ"כ בטור בשם ר"י והאגור ומנהגים, ומשמע מהכה"ח (שם ס"ק ט"ף) שנטה להחמיר בזה אם לא שהוא בחור ויש חשש שיבא לידי תקלה כדכ' מו"ר ועט"ר, ובשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"ט תשובה ז) כתב שאף לבני ספרד טוב להחמיר בכך. אמנם אם הוא ליל טבילה נתיר לה וטבלה במים וטהרה.

